

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**ÇOCUK İSTİSMARI: 8-10 YAŞ ÇOCUKLARDA İSTİSMARI ÖNLEME
YÖNTEMLERİ**

**KLİNİK PSİKOLOJİ TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DÖNEM PROJESİ**

Psk. Ayşegül AKGİRAY

ANKARA, 2007

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**ÇOCUK İSTİSMARI: 8-10 YAŞ ÇOCUKLARDA İSTİSMARI ÖNLEME
YÖNTEMLERİ**

**KLİNİK PSİKOLOJİ TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DÖNEM PROJESİ**

Psk. Ayşegül AKGİRAY

Proje Danışmanı: Doç. Dr. Gülsen Erden

ANKARA, 2007

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. Gülsen Erden'e ve çalışmanın analiz bölümünde desteğini esirgemeyen Psk. Gaye Zeynep Çenesiz'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	i
İçindekiler	ii
Tablolar Listesi	iv
1. GİRİŞ	1
1.1. Fiziksel İstismar	1
1.2. Duygusal İstismar	4
1.3. Cinsel İstismar	6
1.3.1. Ensest	9
1.3.2. İstismarcı	12
1.4. Psikososyal İstismar	14
1.5. İstismarı Önleme	17
1.6. Araştırmanın Amacı	21
2. YÖNTEM	23
2.1. Örneklem	23
2.2. Veri Toplama Araçları	23
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	23
2.2.2. İstismar Ölçeği	23
2.2.3. Bilgilendirme Formları	24
2.3. İşlem	24
3. BULGULAR	27
3.1. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Velilerinin Tekrarlı Ölçüm Analizi Sonuçları	27
3.2. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Tekrarlı Ölçüm Analizi Sonuçları	28

3.3. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Yaş Gruplarına Göre Tekrarlı Ölçüm Analizi	
Sonuçları	29
3.4. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Cinsiyete Göre Tekrarlı Ölçüm	
Analizi Sonuçları	32
4. TARTIŞMA	35
ÖZET	38
ABSTRACT	39
KAYNAKLAR	40
EKLER	45
EK A. Çocuk İçin Demografik Bilgi Formu	45
EK B. Ebeveyn Demografik Bilgi Formu	46
EK C. Çocuk Bilgi Envanteri	47
EK D. Veli Bilgi Envanteri	51
EK E. Çocuk İçin Bilgilendirme Metni	54
EK F. Veli İçin Bilgilendirme Broşürü	56

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İstismar Ölçeği Veli Formu Tekrarlı Ölçüm Analizi	28
Tablo 2. İstismar Ölçeği Çocuk Formu Tekrarlı Ölçüm Analizi	29
Tablo 3. 8 Yaş Çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu Tekrarlı Ölçüm Analizi	30
Tablo 4. 9 Yaş Çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu Tekrarlı Ölçüm Analizi	31
Tablo 5. 10 Yaş Çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu Tekrarlı Ölçüm Analizi	32
Tablo 6. Kız Çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu Tekrarlı Ölçüm Analizi	33
Tablo 7. Erkek Çocuklarda İstismar Ölçeği Çocuk Formu Tekrarlı Ölçüm Analizi	34

Çocuk İstismarı: 8-10 Yaş Çocuklarda İstismarı Önleme Yöntemleri

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Çocuklarla ilgili istismar ve ihmal gibi problemler uzun yıllar boyunca her toplumda farklı şekillerde görülmektedir. Ancak, bu görülme sıklığına rağmen halen istismar konusunda yeterli bir çözüm bulunamamıştır. İstismara karşı çözüm yolları bulabilmek için öncelikle istismarın ne olduğu ve belirtileri bilinmeli ve incelenmelidir. Çocukluk çağı travmaları içerisinde tekrarlanabilirliği ve çocuğa en yakınları tarafından yapılması nedeniyle tanımlanması ve tedavi edilmesi en zor olan travma şekli istismardır (Yılmaz, İşiten, Ertan, & Öner, 2003). Genel olarak 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini zedeleyen her türde eylem çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. İhmal ise, çocukların beslenme, bakım, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlar için kullanılmaktadır (Zeytinoğlu, 1989).

Yapılan araştırmalar, dünyada %1 – 10 oranında görülen istismarın, ülkemizde %10 – 53 arasında görüldüğünü göstermektedir (Yılmaz, İşiten, Ertan, Öner, 2003). Çocukların istismardan korunabilmesi için ebeveynlerin, istismarın ne olduğunu, belirtilerini ve çocukları üzerindeki etkilerini bilmeleri önemlidir. Çocuğa bu konu ile ilgili verilecek bilgi, onu istismar yaşantısından korumada etkili olacaktır.

İstismar fiziksel, duygusal ve cinsel istismar olarak üçe ayrılmaktadır.

1.1. Fiziksel İstismar

18 yaşından küçük çocuğun, anne-babası ya da bakımından sorumlu kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğraması, yaralanması ya da yaralanma riski

taşımasıdır. Bu hasar elle ya da bir nesneyle vurularak, itilerek, sarsılarak, yakılarak ya da ısırlarak oluşabilmektedir (Taner ve Gökler, 2004). Fiziksel istismar ya da taciz; kemiklerde kırılmalar, iç kanamalar, çürükler, yanıklar ve zehirlenme tarzında yaralanmalarla sonuçlanabilir.

Çocukta tam açıklanamayan, çocuğun sağlığını ve gelişimini olumsuz etkileyen, kaza dışı zarar görme ya da fiziksel olarak cezalandırma sonucu oluşan çürük ve yaralanmalar durumunda da fiziksel istismardan söz edilir.

Fiziksel istismarın temel belirtileri şöyledir:

- i. Tekrarlayan yaralar, düşmeler, yumruk ve tekme izleri, sigara yanıkları, su yanıkları, kafatası kırıkları, yırtıklar, kırılmalar, insan ısırıkları, gözdeki yaralanmalar, saç kaybı (Aral & Gürsoy , 2001).
- ii. Fiziksel istismara uğramış çocuklarda bu belirtilerin yanı sıra davranışsal semptomlar da görülebilir. Bu çocuklar, çekingen ve korkmuş görünebilirler; anne- baba ya da öğretmenlerinin yanından ayrılmak istemeyebilirler; okula gitmek istemeyebilirler; saldırgan davranış ve kararsız tutum sergileyebilirler; kendilerine zarar verici davranışlarda bulunabilirler (Aksoy, Çetin, & İnanıcı, 2004). Fiziksel istismara maruz kalmış çocuklarda sıklıkla depresyon, öz güven eksikliği ve kaygı belirtileri görülür (Ebert, Loosen & Nurcombe , 2003).

Fiziksel istismarın yaygınlığının belirlenmesi güçtür, çünkü genellikle bu olaylar kaza olarak değerlendirilmektedir. Yapılan çalışmalar, kız ve erkekler arasında fiziksel istismara uğrama ihtimali açısından herhangi bir fark olmadığını, fiziksel istismarın en çok 4-8 yaş grubu çocuklarda görüldüğünü ve yaşla birlikte istismarın azaldığını belirtmişlerdir (Taner & Gökler, 2004).

Fiziksel istismarın etiolojisi tam olarak bilinmese de ebeveynler için bazı risk faktörleri belirlenmiştir. Bunlar; psikiyatrik bozuklukları, madde kullanımını, sosyal destek ağının zayıflığını, ve geçmiş istismar öyküsünü kapsamaktadır (Taner & Gökler, 2004).

Fiziksel istismar konusunda üzerinde durulabilecek bir diğer risk faktörü de bazı fiziksel istismar vakalarının fiziksel cezadan kaynaklanmasıdır. Çoğu toplumda genellikle disiplin amaçlı fiziksel cezalandırma yöntemleri geleneksel bir disiplin yöntemi olarak kabul edilmektedir. Bir disiplin yöntemi olarak fiziksel cezanın kullanılması birçok araştırma tarafından incelenmiş ve fiziksel cezanın ortaya çıkmasında etkili çeşitli faktörler bulunmuşlardır.

Bu araştırmalardan Ateah ve Durrant'ın (2005) gerçekleştirdiği çalışmada, fiziksel cezada biliş ve duygunun önemi üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada çeşitli hipotezler test edilmiştir. İlk olarak, annenin fiziksel ceza kullanmasını etkileyen, çocuğun yanlış davranmasından önce çeşitli faktörler vardır. Bu faktörler; annenin fiziksel cezayı kabul etmesi, çocukken kendisine fiziksel ceza uygulanması, çocuk gelişimi konusundaki bilgi düzeyi, alternatif disiplin yöntemleri konusundaki bilgisi gibi etmenleri içermektedir. Diğer bir hipotez ise, annenin o anki duygusal durumuna göre çocuğun yanlış davranışını algılaması da fiziksel cezanın belirleyicisi olabilmektedir. Başka bir ifadeyle, annenin, çocuğun yaptığı hatalı davranışın ciddilik seviyesini algılaması, çocuğun niyetine yaptığı yükleme, bu davranışın annede oluşturduğu duygu durumu fiziksel ceza uygulamasının belirleyicisidir. Araştırmacılar bu hipotezleri test etmek için 3 yaş çocuk sahibi 110 anne ile çalışmışlardır. Bulgular, annelerin fiziksel cezayı kabul etmelerinin ceza kullanmalarını en çok yordayan faktör olduğunu göstermektedir (Ateah & Durrant, 2005).

Fiziksel istismarın fiziksel ceza ile ilişkisi üzerinde duran başka bir araştırma, geçmişlerinde fiziksel istismara maruz kalmış ancak bunu disiplin olarak hak etmediklerine inanan ebeveynlerin kendi çocuklarına daha az fiziksel istismar uyguladığını; yine

geçmişlerinde fiziksel istismara maruz kalmış ve bu konuda kendilerini suçlamış ebeveynlerin de çocuklarına daha fazla fiziksel istismar uyguladığını belirtmektedir (Rodriguez & Price, 2004).

Fiziksel istismar üzerine yapılan bir çalışma, çocuğa uygulanan fiziksel istismar sıklığının sosyal yoksulluk, demografik etmenler ve sapkın davranışlar gibi farklı çevresel özelliklerle ilişkisi üzerinde durmaktadır. Araştırmacılara göre, fiziksel istismar ve sosyal çevre arasındaki ilişkinin kaynağı, dezavantajlı çevrelerde sosyal kontrolün az olmasıdır. Bu amaçla, çalışmada, algılanan sosyal kontrolün ve çevresel koşulların, fiziksel istismar vakalarını otoriteye bildirmede ne gibi etkileri olacağı incelenmiştir. Araştırmacılara göre, fiziksel istismar vakasını bildirmek sosyal kontrol kullanmaktır, ancak çevrelerini dezavantajlı çevre olarak algılayan topluluklarda sosyal kontrol zayıftır. Bu görüşle tutarlı olarak, araştırma bulguları da, algılanan sosyal dezavantajın, fiziksel istismar vakalarının bildirilmesini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Gracia & Herrero, 2006).

Fiziksel istismarın tedavisi çok yönlü olmalı, aile, çocuk ve çevresel etkenler üzerinde odaklanmalıdır. Tedavinin temel amacı çocuğu hasardan korumak ve aile ilişkilerini güçlendirmek olmalıdır. Bu tedavi sürecinde etkili yöntemlerden biri, aileyi uygun çocuk yetiştirmek stratejileri, ve öfke kontrolü konusunda bilgilendirmektir (Taner & Gökler, 2004).

1.2. Duygusal İstismar;

Bakım veren kişi (ebeveyn, bakıcı, öğretmen, çocukla ilgilenen yakın akrabalar gibi), tekrarlayıcı biçimde azarlayarak ve şiddet kullanarak çocukta ciddi psikolojik zedelenmelere neden olduğunda ortaya çıkar. Fiziksel ve cinsel istismar olgularında çoğunlukla duygusal istismar da yer almaktadır (Taner & Gökler, 2004). Anne-babası tarafından sürekli yıkıcı şekilde eleştirilen ve aşağılanan çocuklar duygusal istismara örnek olarak gösterilebilirler.

Bazı çalışmalarda, aile içi şiddete görsel ya da işitsel olarak tanık olan çocuklar da duygusal istismar başlığı altında ele alınmaktadır, ve bu çocuklara “sessiz”, “unutulmuş”, ya

da “görünmez” kurban adı verilmektedir. Bu çocuklar istismara doğrudan maruz kalmasalar da, duygusal istismara uğramış çocuklarla aynı belirtileri gösterirler (Vahip, 2002).

Duygusal istismar çok kolay fark edilen bir olgu olmadığı için toplumda görülme sıklığı net olarak bilinmemektedir. Ancak yapılan çalışmalar, kız ve erkeklerin duygusal istismar yaşama oranlarının eşit olduğunu; bu istismarın daha çok 6-8 yaş çocuklara uygulandığını ve yaş ilerledikçe de benzer şekilde devam ettiğini göstermektedir (Taner & Gökler, 2004).

Duygusal istismara uğramış çocuklar, pasif kişilik özelliklerine sahip, kendine güveni olmayan ve antisosyal davranışlar (çevresine ve kendisine fiziksel zarar verme) gösteren kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra, bu çocuklarda öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar da sıklıkla görülmektedir (Yılmaz, İşiten, Ertan, & Öner, 2003).

Duygusal istismarın ortaya çıkması iki temel nedene bağlıdır. Bunlardan ilki; çocuğun, bakım veren kişiler tarafından olumsuz davranışlara maruz kalması sonucunda gerçekleşir. Diğer bir taraftan, çocuğun, bakım veren kişinin ilgi ve sevgisinden mahrum bırakılması da duygusal istismar olarak nitelendirilmektedir.

Mommen, Kolko ve Pilkonis (2002), ebeveynlerin olumsuz etkilerinin, fiziksel ve duygusal istismar için önemli bir risk faktörü olduğunu belirtmişlerdir. Bu olumsuz etkilerden en önemlisi aile içerisindeki saldırgan davranışlardır. Çünkü, aile içerisindeki saldırgan davranışlar kolaylıkla çocuğa yöneltilebilmektedir (Mommen, Kolko, & Pilkonis, 2002).

Ülkemizde, duygusal istismar üzerine yapılan bir araştırmada, Sivas'ta yaşayan düşük sosyo ekonomik düzeydeki anneler dahil edilmiştir. Bu araştırmada anneleri tarafından çocuklarına uygulanan duygusal istismar davranışları belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda en sık rastlanan duygusal istismar davranışının çocuklarına sevdiklerini belli etmeme olduğu bulunmuştur. Bu davranışı sırasıyla; bağırma-azarlama, çocuklarını evde yalnız bırakma, korkutma, tehdit etme, kötü söz söyleme, çocuk evde yokmuş gibi davranma, odaya kapatma

ve ellerini ve ayaklarını bağlama gibi davranışlar izlemektedir (Güler, Uzun, Boztaş, & Aydoğan, 2002).

1.3. Cinsel İstismar

Bir çocuk ya da yetişkin arasındaki, ya da bir çocukla ondan yaşça belirgin şekilde daha büyük bir başka çocuk arasındaki cinsel davranışlardır. Bu cinsel davranışlar şunları içermektedir: kurban giyinik olsun ya da olmasın göğüslere, kalçalara ve cinsel organlara dokunmak; yetişkinin çocuğa vücudunu sergilemesi; cinsel birleşme ya da nesnelere sürtünme, pornografik fotoğrafçılık.

Cinsel istismar iki grupta toplanabilir:

A) dokunma olmaksızın yapılan istismarlar:

- sözel istismar
- açık-saçık telefon konuşmaları
- yetişkinlerin çocuklara kendi vücutlarını görsel olarak sergilemeleri
- şahit olma (korku, öfke, suçluluk duyguları kişilik sorunlarına dönüşebilir). B) Dokunmanın yer aldığı istismar olguları

- Fuhuş
- Ensest
- Tecavüz (Mash & Leif, 1981).

Cinsel istismar yüzdesi tüm dünyada giderek yükseldiğinden ve özellikle cinsel istismara uğrayan çocuklar, utançlarından dolayı bu istismarı gizli tutmaya çalıştıklarından cinsel istismara uğrama riski olan çocukları belirlemek önemlidir. Cinsel istismar olgularında; erkeklere oranla kızlar; olgunlaşmamış, zihinsel engelli, fiziksel engelli, isteklerini dile getiremeyen ve aşırı ağlayan çocuklar daha fazla risk altındadırlar (Yılmaz, 2002). Her iki cinsiyette de risk oranı ebeveynlerden birinden ayrı olma, ilgisiz bir anneye sahip olma ve aile yaşamının mutsuz algılanması koşullarında yükselmektedir. Geçmişinde cinsel istismara

maruz kalan erkeklerin cinsel istismarda bulunma olasılığı daha yüksektir. Üvey baba ile yaşayan kız çocukları öz babaları ile yaşayan kız çocuklarına göre daha fazla risk altındadırlar. Pasif, bağımlı, içedönük, kaygılı, korkulu, güçsüz, endişelerini dile getiremeyen, tehlike içeren davranışı tanımayan ve ifade edemeyen çocuklar yüksek risk grubundadırlar.(Taner & Gökler, 2004).

Cinsel istismarın çocuk üzerindeki temel etkileri kendini şu şekillerde gösterebilir: Parmak emme, altını ıslatma gibi gerileme belirtileri, uyku-yeme bozuklukları, okul başarısında düşme, okul ve sosyal etkinliklere katılımda azalma gibi davranış bozuklukları (Mash & Leif, 1981).

Çocukluk çağı cinsel istismarı genellikle kimseye söylenmez. Gerçekler yetişkinliğe kadar çocuk tarafından saklanır. Çocuklar, cezalandırılmaktan ya da terk edilmekten korktukları için ve utanç ve suçluluk hissettikleri için bu şiddetle yaşamaya devam ederler. Ancak eğer cinsel istismar sırasında çocuk fiziksel zarar görmüşse gerçek ortaya çıkar (Keskin & Çam, 2005). Cinsel istismar sonucunda görülebilecek fiziksel belirtiler; bedensel çürükleri, acıyı, cinsel bölgede kaşıntıyı, tekrarlanan üriner bölge enfeksiyonlarını ve vajinal akıntuları, yürümekte ve oturmakta zorlanmayı, ve cinsellikle bulaşan hastalıkları içerir. Ebeveynlere, çocuklarında buna benzer belirtiler görüldüğünde uzmana başvurmaları gerektiği bilgisi verilmelidir.

Cinsel istismar vakalarında diğer bir patoloji de disosiyasyondur. Disosiyasyon ruhsal bir travmaya karşı ilkel bir savunma mekanizması olarak görülmektedir. İstismarın erken dönemlerinde amnezi ve trans benzeri durumlar görülebilir. Williams'ın (1994), yaptığı bir çalışmada, erken yaşta ve tekrarlayıcı cinsel travma ile disosiyasyon arasında ilişki olduğu ortaya konmuştur (Williams, 1994). Bu çalışmada, çocukluk çağı cinsel istismar bildiren kişilerin %38 – 60'ının yaşadıkları travmaya amnezik oldukları bildirilmiştir (Briere & Conte, 1993). Benzer bir çalışmada, disosiyatif kişilik bozukluğu tanısı almış 35 vakanın %77'sinin

geçmişte fiziksel veya cinsel istismara maruz kaldığı, %57'sinin ise cinsel istismara maruz kaldığı bulunmuştur (Şar, Akyüz, & Kundakçı, 1998). Ayrıca, çocukluk çağı istismarının şiddeti ile dissosiyatif yaşantıların miktarı arasında doğru orantı olduğu belirlenmiştir (Van der Kolk, 1989).

İstismara uğramış çocukların kişiler arası ilişki kurma ve sosyal ilişkileri sürdürebilme becerileri olumsuz yönde etkilenmektedir. İstismara maruz kalmış çocukların ya ilişki kurmaktan kaçındıkları ya da aşırı yakınlık ihtiyacı içerisinde olup yüksek beklentili ilişki içerisine girdikleri gözlenmiştir (Kendall & Tackett, 2002).

Çocukluk çağında yaşanan cinsel istismar konulu diğer bir araştırma, cinsel istismara maruz kalmış çocuklarda depresyon, fobi, obsesif-kompulsif bozukluk, panik bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, cinsel bozukluklar ve intihara teşebbüs gibi psikiyatrik bozukluk ve problemlerin daha yüksek oranda görüldüğünü belirtmektedir (Gölge, 2005).

Başka bir çalışmada, cinsel istismara maruz kalmış çocuklarda kısa süre içerisinde kaygı bozukluklarının ortaya çıktığı; bu kaygı düzeyinin ise uyku bozukluklarına, kabus, fobi ve bedensel yakınmalara neden olduğunu bulmuşlardır (Green, 1996).

Belirtilerin hayati önemi olduğu için çocuklarında istismardan şüphelenen ebeveynlerin yapmaları gerekenler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Çocuğunuzla yakınlık kurun ve çocuğunuzun davranışlarını ve sosyal ilişkilerini gözetleyin.
2. Çocuğa olayı tüm ayrıntılarıyla anlattırmaya çalışın. Eğer çocuğunuz bu konuyu konuşmaktan kaçınıyorsa sakın ve sabırlı bir şekilde olayları anlatmasını sağlayın.
3. Gerçeği söylemenin gerekliliğini belirtin.
4. Eğer gerekliyse, 'Sana herhangi bir şey oldu mu?' ya da 'Sana kimse bir şey yaptı mı?' gibi anlatımı sağlayıcı sorularla devam edin.

5. Düzeltme yapmadan ve sözü kesilmeden çocuğun kendi hızında ilerlemesine izin verin.
 6. Çocuğunuza hiçbir şekilde kızmayın ya da onu suçlamayın (Güneş, 2002).
 7. Çocuğunuz herhangi bir şekilde istismara maruz kalmış olduğunu sizinle paylaşırsa bu durumu inkar etmeyin ve çocuğunuza güvenin. Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi ve huzurlu hissederler.
 8. Çocuklarınızın istismar olayından sonra asla kendisini suçlamasına izin vermeyin, suçluluk duygusunu çocuğunuzdan uzak tutun.
 9. Enstest durumlarında, korunmasız olan çocuk genellikle anneye durumu anlatmaktadır ve bu durumda anne;
 - Olayı inkar etme,
 - Çocuğunu reddedip eşi ile ilişkiye devam etme,
 - Çocuğunu koruyup,eşini reddetme şeklinde davranabilir.
- İstismardan sonra hayatınızda hiçbir değişiklik olmamış gibi davranmak çocuğunuza zarar verecek ve çocuğun tamamen kendisini suçlu hissetmesine neden olacaktır. Bu nedenle olayı örtbas etmeyin (Mash & Leif, 1981).
10. İstismardan aylar sonra bile, çocuğun istismar sırasındaki görüntülerin gözlerinin önüne gelmesinin, o sıradaki bazı kokuları duyuyor, sesleri işitiyor gibi olmasının normal olduğunu unutmayın.

1.3.1. Enstest

Cinsel istismarın farklı bir şekli de enstest ilişkilerdir. Enstest, yakın akrabalar arasında yasayla veya gelenekle yasaklanan cinsel ilişki demektir ve çocuk istismarı olarak kabul

edilir. Bu tür ilişkilerde, çoğu kez fiziksel ve toplumsal anlamda daha güçlü olan taraf (baba, ağabey, amca, dayı) zayıf olan tarafı cinsel ilişkiye zorlar.

Cinsel istismar ve ensest arasındaki fark suçlunun bakım sorumlusu, otorite olması ve istismarın yıllarca sürmesidir.

Enseste yönelik olarak çocukta şu tepkiler ortaya çıkabilmektedir.

- Kendine ve diğerlerine güvensizlik
- Suçluluk, saldırganlık
- Cinsel yönden abartılı davranışlar
- Yabancılardan korkma
- Davranış problemleri
- Yeme ve uyku bozuklukları
- Kabus görme
- Huzursuzluk
- İçe kapanma
- Öğrenme bozuklukları
- Okuldan kaçma

Aile içi taciz/ensest ve bir süredir devam eden diğer cinsel istismar vakalarında, olayların tipik bir sıralaması şu şekilde olabilmektedir. Öncelikle, suçu işleyen kişinin çocuğu ilişkiye girmek için kandırmaya çalıştığı bir vaat dönemi bulunmaktadır. Bu dönemden sonra, cinsel davranışın daha az yakın olandan daha fazla yakın olana doğru ilerlediği cinsel etkileşim dönemi oluşur. Bu dönemde cinsel istismar gerçekleşmiştir. Cinsel istismarın gerçekleşmesinden sonra, suçu işleyen kişinin çocuğu başkalarına söylememek için zorladığı ya da çocuğun utandığı için istismarı başkalarına söylemekten çekindiği gizlilik aşaması başlar. Bu gizlilik aşamasının süresi bireyler arası farklılık gösterebilir. Gizliliğin herhangi bir nedenle bozulması sonucunda istismarın ortaya çıktığı dönem gerçekleşir. Bu dönemde

çocuklarda görülen tepkilerde farklılık görüldüğü gibi, ailenin istismar olayına karşı verdikleri tepkilerde de farklılık görülmektedir. Bu dönem hem aile hem çocuk için çok kritik bir dönemdir. Ancak, sıklıkla bu dönem sonrasında aile çocuğu sözlerini geri alması için zorlar ve çocuk ve aile için bir baskılanma dönemi oluşur.

Ensest ya da cinsel istismar ile ilgili başka bir model ise bu süreci dört faktörle açıklamaktadır. Bu süreç ihanet faktörüyle başlamaktadır. Küçük yaştaki çocukların ebeveynlerine güvenlerinin sonsuz olması gerekir. Ancak kişi güven duyduğu biri tarafından istismara uğramaktadır. Bu kabul edilmesi zor ve acı veren bir durumdur. Çocuk için diğer bir acı veren olay ise, diğer ebeveynin koruma görevini gerçekleştirememiş olmasıdır. Çocuk bu durumda sadece özgüvenini yitirmekle kalmaz, aynı zamanda kime güveneceğine dair olan inancı da sarsılmış olur. Bunun yanı sıra çocuk bu ihanete öfke ile tepki verebilir. Çocuk yakın ilişkilerinden şüphe duymaya başlar ve ilişki kurmaktan kaçınır. Bu da çocuğun gelecekte sağlıklı ilişki kurmasını engeller (Keskin & Çam, 2005).

Bu modeldeki ikinci faktör travmatik cinsellik kavramını kapsamaktadır. Bu kavram, henüz çocuk yaşta ve cinsellik hakkında yeterli bilgi ve fiziksel gelişmeye sahip olmayan çocuğun kendini olayın içinde bulmasını tanımlamaktadır. Bu modele göre, çocukluk çağında yaşanan cinsel istismar travmatik cinselleşmeye neden olmaktadır. Travmatik cinselleşme ise çocuğun cinsel gelişiminin uygun olmayan ve kişiler arası ilişkilerde bozukluğa neden olan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, erken ortaya çıkan cinsel davranışlara, tekrarlayıcı ve uygun olmayan kontrolsüz cinsel ilişkilere, cinselliği para kazanma ya da sevgi elde etme yolu olarak kullanmaya, cinsel saldırganlığa, veya cinsel olarak yeniden mağdur olma durumuna yol açabilir. Diğer bir faktör damgalanmadır. Damgalanma, pişmanlık, utanç ve suçluluk içeren olumsuz bir süreçtir ve bu yapılar çocuğun benlik imgesinde bir araya gelirler. Bu süreç, çocuğun istismarcı tarafından azarlanması, ensestin gizlenmesi, ve toplum ve aile tarafından çocuğa tepki gösterilmesi ile başlar (Davis & Petretic-Jackson, 2000).

İstismara uğramış çocuklar kendilerini zarar görmüş ve diğer çocuklardan farklı hissederler. Genellikle vücutlarının kirli ve iğrenç olduğunu düşünür, kendilerine karşı öfke beslerler. Bunun sonucunda da kendilerine zarar verici davranışlar sergileyebilirler. Bu modeldeki son faktör güçsüzlük faktörüdür. Güçsüzlük genellikle etkinliğin sağlanabilmesi için karşı gelme ve karşıt olma davranışı şeklinde ifade edilir. Bu faktör, istismarcı tarafından çocuğa sürekli saldırıda bulunulması ile gerçekleşir. Çocuk istismar içeren davranışı kontrol edemez ve istismarcı tarafından bir çok tehditle karşı karşıya kalır. Bu tehditler güçsüzlük hissinin artmasına neden olur (Finkelhour ve Brown, Akt. Gölge, 2005).

Enseste ya da cinsel istismara uğrayan çocuk, eski ve normal olan yaşantısına geri dönebilmek için bazı uyum davranışları gösterebilir. Aileyi bir arada tutmak ve herhangi bir sorun çıkmasını engellemek için çocuk bu olaydan hiç bahsetmeyerek gizliliği sürdürebilir. Çocuk kendisine hayali arkadaşlar edinebilir ve bu hayali arkadaşlara yönelebilir. Cinsel travma yaşayan çocuk ya aşırı durgunlaşıp sessizleşebilir ya da saldırgan, aşırı istekli ve hiperaktif davranışlar sergileyebilir. Bunun yanı sıra çocuğun uyum tepkileri çekingenlik, pasiflik ve cinselliğe aşırı yönelimi de içermektedir. İstismar olayı, çocuğun yaşama uyum yeteneğini bozmakta, aile içi ilişkilerinde sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu şekilde çocuğun psişik enerjisi tükenmekte, çocuğun olgunlaşma süreci kesintiye uğramaktadır. Çocuğun üstbenlik gelişimi, kendilik duygusu, uyarılabilirlik ve inhibisyon becerileri, güç duygusu, kendi kendini rahatlatma, ve kendini koruma üzerine yıkıcı etkiler görülür (Vahip, 2002).

1.3.2. İstismarcı

Cinsel istismarın tanımı ve belirtilerine ek olarak istismarın önlenmesi için istismarcıların genel özelliklerinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Araştırma bulgularına göre, kurbanın cinsiyeti ne olursa olsun istismarcılar genellikle erkektir ve kurban tarafından tanınmaktadır. İstismarcıların çoğunun geçmiş öyküsünde çocukluk çağı cinsel istismarı veya

aile içerisinde şiddet bulunmaktadır. İstismarcı genelde düşük eğitim ve sosyo ekonomik düzeye sahiptir. Aile genelde tek ebeveyninden oluşmaktadır (Tardif, Auclair, & Carpentier, 2005). İstismarcı; çocuklardan tahrik olur, sosyal olarak yetersizdir ve olgun değildir, empati duyguları yoktur ya da sınırlıdır, yetişkin kadınlarla ilişki kurmakta zorlanır, alkollü iken tacize kalkışır.

İstismara uğramış olan çocuklar, istismarın türüne bağlı olarak duygusal, davranışsal ve psikolojik belirtiler gösterirler. Ancak bu belirtiler çocuklar arasında farklılık gösterebilir. Genel olarak, fiziksel tacize uğramış olan çocuklar saldırgan davranışlar gösterirken, cinsel tacize uğramış olanlar uygunsuz cinsel davranışlar gösterebilirler.

İstismara uğrayan çocuklarda benliğin olgunlaşma süreci bazı yönleriyle ketlenebilir. Çocuklukta benliğin olgunlaşma süreci düşlemler çerçevesinde gerçekleşir ancak istismar bu sürecin bazı yönlerini ketleyebilir. Bu ketlenmeler de, kendilik imgesinin bütünleşmesini engelleyebilir (Bal, Van Oost, & Bourdeaudhuij, 2003).

İstismarın tanımlanmasının ardından istismara uğrayan çocuklarda ortaya çıkan belirtileri şu şekilde sınıflandırabiliriz.

Herhangi bir taciz durumunda çocuklar farklı *psikolojik tepkilerde* bulunabilirler;

- korku, kaygı, kabuslar, fobiler, depresyon, öfke ve düşmanlık gibi psikolojik belirtiler.
- intihar davranışı, yaşananları unutma davranışları, trans (kendinden geçme) gibi belirtiler.

Herhangi bir taciz durumunda çocukların gösterebilecekleri *fiziksel belirtiler*;

- bedensel şikayetler
- yeme problemleri
- altına kaçırma
- yalancı sinir nöbetleri

Cinsel istismar durumunda çocukların gösterebilecekleri *cinsel davranışlar*;

- cinsel uyarılmışlık (örn:aleni mastürbasyon, aşırı cinsel merak, cinsel etkinliklerle ilgili fazlaca konuşma, bir nesneyle mastürbasyon yapma, cinsel ilişkiyi taklit etme)
- cinsel saldırgan davranışlar (örn; sık sık cinsel organlarını gösterme, diğer insanları soyundurmaya çalışma)
- cinsel uyaranlardan kaçınma

İstismara uğrayan çocuklarda görülen bu belirtiler sadece çocukluk döneminde değil, erişkinlikte de kendilerini farklı şekillerde göstermektedir. Yapılan araştırmalar, istismara uğrayan çocukların çocukluk ve erişkinlik döneminde hem fiziksel hem mental sorunlarının istismara uğramayan çocuklara göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Özmert, 2006).

Bazı araştırmacılar, yetişkinlikte yeme problemleri olan bireylerin geçmiş öykülerinde cinsel istismar olduğunu savunmaktadır. Ancak diğer araştırmacılar, cinsel istismarın yeme bozukluğunun temel nedeni değil, yeme bozukluğuna yol açan faktörlerden sadece biri olduğunu belirtmişlerdir. Bu ikilemi test etmek için Grave, Oliosi, Todisco & Bartocci (1996), anoreksik ve blumik hastaların geçmiş travmatik öyküleri ve dissosiyasyon belirtileri üzerine bir çalışma yapmışlar ve blumik hastalardaki çocukluk çağı travmatik yaşantılarının daha sık görüldüğünü bulmuşlar. Ayrıca, anoreksik hastaların geçmişinde daha çok cinsel istismarın, blumik hastaların geçmişinde de duygusal istismarın olduğunu belirtmişlerdir (Grave ve ark., 1996).

1.4. Psikososyal İstismar

İstismarın tanımlanmasında yukarıda belirtilen fiziksel, cinsel ve duygusal istismarın yanı sıra bazı araştırmacılar psikososyal istismardan bahsetmişler, ve uzun sürede en olumsuz etkilenmenin psikososyal istismar ve cinsel taciz sonucunda olduğunu belirtmişlerdir.

Psikososyal istismar, anne-baba ve çocuk arasında zarar verici bir etkileşimin tekrarlandığı bir ilişki şekli olarak tanımlanmaktadır. Bu zarar verici ilişki bazen sürekli olabildiği gibi bazen alkol ile tetiklenebilir ya da boşanma gibi bir olayla başlayabilir. Psikososyal istismar tanımı

içerisine giren davranışlar; hakaret etme (küçük düşürme, utandırma, toplum içerisinde çocuğu aşağılama, eleştirme, cezalandırma), korkutma veya yıldırma (yaşamı tehdit eden davranışlar, çocuğun güvende hissetmemesi, çocuğa gerçekçi olmayan hedefler koymak ve gerçekleşmemesi halinde kayıp ve zarar ile tehdit etmek), çocuğun uygun olmayan davranış geliştirmesine neden olmak (bu davranışlara model olmak ya da izin vermek), duygusal ihtiyaçların reddedilmesi (ihmal, çocuğa bakım, sevgi ve sevecenlik göstermemek), reddetme (uzaklaştırma), izolasyon (özgürlük ve sosyal ilişki için gerçekçi ve akılcı olmayan engeller konması), tutarsız anne babalık (çelişkili ve tutarsız istekler), eğitim ihtiyaçlarının ihmal edilmesi ve şiddete tanık olması şeklinde sıralanabilir (Özmert, 2006).

Psikososyal istismarın etkileri şunları kapsamaktadır:

- Kişisel görüşler, düşük benlik saygısı, olumsuz duygusal durum veya hayat görüşü,anksiyete bulguları, depresyon, intihar, intihar düşünceleri;
- Duygusal sağlık, duygusal değişkenlik, kişilik sorunları, duygusal küntlük, dürtü kontrol sorunları, öfke, fiziksel istismar, yeme bozuklukları ve madde bağımlılığı;
- Sosyal beceriler, antisosyal davranışlar,bağlanma sorunları, başkaları için düşük sempati ve empati, uyumsuzluk, cinsel uyumsuzluk, bağımlılık, agresyon veya şiddet ve suçluluk;
- Öğrenme, düşük akademik başarı, öğrenme güçlükleri, değer yargılarında bozukluk;
- Fiziksel sağlık, büyüme geriliği, somatik şikayetler, bozuk erişkin sağlığı ve yüksek mortalite (Özmert, 2006).

Bu etkiler ne kadar geç tanınır ise geri dönüşü de o kadar zor olacaktır. Bu nedenle çocuğun ve ailenin en baştan itibaren bu açıdan ele alınması ve bunun önlenmesi esas olacaktır. Bunun için de çocuklar ve anne/babalar ile en çok temas etme şansı olan çocuk hekimlerinin anne/babalık ve çocuğun gelişimi konusunda aileleri bilgilendirmesi ve değerlendirmesi gereklidir (Özmert, 2006).

İstismar ve ensest üzerine yapılan bir araştırma, bireylerin istismar durumları ve sonuçları ile ilgili şemaları olduğu ve bu beklentilerin, kişilerin istismara uğrayan bireyleri ve istismarcıları yargulamalarında etkili olduğu bulgusundan yola çıkarak, kurbanın cinsiyeti, istismarcının cinsiyeti, kurban ve istismarcı arasındaki ilişki ve istismarın büyüklüğü gibi etmenlerin, kişilerin istismar algısını ne şekilde etkileyebileceğini incelemiştir. Bulgular, cinsel istismarın, aileden biri tarafından uygulandığında daha travmatik olduğu, ancak fiziksel istismarda kurban ile istismarcı arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı yönündedir (Bornstein, Kaplan, & Perry, 2007). Buradan yola çıkarak ensest aile ve çocuklar için diğer istismar türlerine göre daha travmatik sonuçlar doğuracağını ve yukarıda sıralanan belirtilerin enseste uğrayan çocuklarda daha ciddi boyutlarda görülebileceğini düşünebiliriz. Ayrıca, araştırmacılar, homoseksüel şekilde gerçekleşen istismarların, heteroseksüel istismarlara göre daha travmatik algılandığını bulmuşlardır. Kadın bir istismarcının erkek bir çocuğu istismar etmesi en az tehdit edici olarak algılanan istismar şeklidir. Bu bulgulara ek olarak, erkek katılımcıların, istismarcının cinsiyetinden, bayan katılımcılara göre daha fazla etkilendikleri gösterilmiştir (Bornstein, Kaplan, & Perry, 2007).

Bu araştırmanın bulgularına önleme ve tedavi açısından bakıldığında, terapistin kendi algılarının da istismar kurbanı çocuklara uygulayacağı tedavi planını etkileyebileceği sonucu çıkmaktadır. Bu nedenle, terapistler kendi ön yargılarından arınmalı ve kendi algılarını değerlendirmelidirler. Ayrıca, terapistin toplumun istismara, kurbanına ve istismarcıya bakış açısını bilmesi, istismara uğrayan çocuğun sosyal hayatta neler yaşayabileceği ve ne gibi tepkiler alabileceğini yordamasını sağlayacak, ve bu konuda çocuğa verilecek destek faydalı olacaktır.

İstismar ile ilgili yapılan başka bir araştırmada, fiziksel istismarın kökeninde toplumun, özellikle anne babaların çocuklarına fiziksel ceza vermeyi normal bulmaları yattığı

gösterilmiştir (Ateah & Durrant, 2005). Bu nedenle, önleme çalışmalarında anne babaların bu tutumlarını değiştirmeye yönelik bilgilendirmeler de yapılmalıdır.

1.5. İstismarı Önleme

İstismar için aranan çözüm yollarının başında istismarı önleme çalışmaları gelmektedir. Literatürdeki araştırmalar istismarı önleme için ailelerin, özellikle anne ve çocukların bilgilendirilmesi üzerinde durmaktadır. Güler ve ark., (2002) yaptıkları araştırma, ailelere, özellikle annelere, çocuğa yönelik fiziksel, duygusal ve cinsel istismarın ne olduğu ve doğuracağı sonuçlar konusunda bilgilendirilmesini ön görmektedir. Buna göre, fiziksel, duygusal ya da cinsel istismarı ortaya çıkarabilecek nedenler aile ile paylaşılmalı ve çözüm yolları için danışmanlık hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmalıdır (Güler ve ark, 2002).

İstismarı önleme çalışmalarında literatürde sıklıkla üç aşamalı bir istismar önleme sürecinden bahsedilmektedir. Buna göre, primer önleme yöntemleri genel popülasyonda istismar için olan ön koşullara odaklanmaktadır. Sekonder önleme yöntemleri, yüksek risk altındaki bireyler için olan istismar potansiyelini arttırıcı etmenlerin azaltılmasını amaçlamaktadır. Üçüncü grup önleme yöntemi ise, istismar gerçekleşikten sonra tekrar istismara uğrama riskine karşı müdahaleyi içermektedir (Rodriguez & Price, 2004).

Keskin ve Çam (2005), yaptıkları istismarı önleme amaçlı çalışmada, istismarı önleme girişimlerini üç bölümde ele almışlardır. Primer önleme çalışmaları, istismar konusunda halka yapılacak eğitimi, kriz durumundaki girişimlere yönelik sağlık ekibinin eğitimini, şiddet ve istismar ile ilgili risk gruplarının tanımlanmasını, risk altındaki kişilere danışmanlık ve koruyucu hizmetlerin sağlanmasını, ve stres yönetimini içermektedir.

Sekonder (ikincil) önleme çalışmaları ise istismar olayı gerçekleşikten sonra çocuğu ilk olarak gözlemleyen hemşire ve diğer ekip elemanlarının girişimlerini ele almaktadır. İstismara uğrayan çocuk olayı bir yabancıya anlatmaktan çekinip korkabilir. Böyle durumlarda çocuğun istismar olayını oyun aracılığıyla anlatması sağlanabilir. Çocuk bu

konuyu anlatması için cesaretlendirilebilir. Çocuğun cinsel istismara uğrayıp uğramadığını anlamak için çocuğun cinsel içerikli davranışları gözlemlenebilir. Çocuk yaşadığı olaydan dolayı utanç duyabilir. Bu kendinden utanma hissinin sonucunda geri dönüş ve kabus gibi travmatik semptomlar gösterebilir. Bu dönemde çocuğun duyguları ile ilgili olarak haklı haksız ya da iyi kötü şeklinde yargılarda bulunulmamalıdır. Çocuğun yaşadığı gerilimi belirlemek amacıyla duygularını “kötüyüm/üzgünüm/çok kötüyüm” şeklinde derecelendirmesi istenir. Bu dönemde çocuğun yaşadığı utanç gibi duyguların üzerinde durulması ve istismarın sorumlusunun kendisi olmadığını anlatılması önemlidir. (Keskin & Çam, 2005).

İkinci aşamada kullanılacak diğer bir yöntem ise bu benim hatam değil oyunudur. Öfkesini çılgılık yardımıyla atmasına yardımcı olmak çocuğu rahatlatmanın bir yoludur. Terapist çocuğu istismarı anlatması için cesaretlendirir ve bunu bağırarak yapması sağlanır (Keskin & Çam, 2005).

Bu aşamada dikkat edilmesi gereken diğer bir konu da çocukların istismar konusunda eğitilmesidir. Bu eğitimde, önce çocuğa istismarı uygulayabilecek kişiler tanımlanır, sonrasında ise iyi dokunuş ve kötü dokunuş arasındaki farklar anlatılır. Cinsel istismara uğrayan çocuklara ise istismar sonrası kendisinde gözlemlediği gelişmeler üzerine konuşulur (Keskin & Çam, 2005).

Çocuğu cinsel istismardan korumak için verilecek eğitim aşağıdaki maddeleri kapsamalıdır:

1. Çocuklar kendi vücutlarına sahiptir ve vücutlarını kontrol edebilirler.
2. Çocuğa iyi ve kötü dokunma arasında fark olduğu ve herhangi bir kötü dokunuşta herkese hayır diyebileceği öğretilmelidir (birisine saygı duymak onun her istediğini yapmak değildir).
3. Çocuğa güvenilir ve koruyucu bir aile ortamı sağlanmalıdır.

4. Güvenilen yetişkinler çocuğun kendini garip veya rahatsız edildiği durumlardan sonra bilgilendirilmelidir.
 5. Potansiyel tacizcilerin tanıdık kişiler olma olasılığı yabancı olma olasılığından yüksektir. Bu nedenle çocuk eğer, bir yakını, dostu, akrabayı görmeme konusunda ısrar ediyorsa çocuğun bu isteğine kulak verilmelidir.
 6. Cinsel istismarla başa çıkmanın temel yollarından bir tanesi 'hayır' demek veya kaçmaktır. Bu çocuklara öğretilmelidir.
 7. Çocuğa cinsel içerikli bilgi vermekten kaçınılmamalı ve bu durumdan utanılmamalıdır.
 8. Çocukları öpücük vermek veya kucağa oturmaya yönlendirmek yerine duygularını kendi yöntemleriyle ifade etmelerine olanak sağlamak gerekir.
 9. Çocukla çok iyi iletişim kurulmalı ve güven her türlü konu konuşulabilecek düzeyde genişletilmelidir.
 10. Öğretmenlere cinsel eğitimden söz edilmeli ve çocuklara hiç kimsenin bedenlerinin özel yerlerine dokunmaması gerektiği öğretilmelidir.
 11. İzinsiz kimsenin arabasına binmeme, evine gitmemesi gerektiği, yabancılardan bir şey almaması gerektiği öğretilmelidir.
 12. Çocuklara bedenlerinin kendine ait olduğunu öğretilmelidir ki, kendilerine dokunulmasını ya da sarılınmasını istemiyorlarsa rahatça söylesinler (Dilbaz, 2004).
- Bilgilendirmenin yanı sıra cinsel istismar sonrasında ailenin çocuğa yaklaşımı da önemlidir. Aile üyeleri tarafından çocuğun suçlanmaması yönünde aile eğitilmelidir ve ailenin gerçeğe yüzleşmesi sağlanmalı, ailenin olayı inkar etmeleri önlenmelidir. Ailedeki fertlerin birbirlerine karşı duyguları ve istismara uğrayan çocuğun durumu konuşulmalıdır. Aile ile gerçekleştirilen görüşmelerde ailenin özellikle istismar kelimesini kullanması sağlanmalıdır. Gelecekte olabilecek herhangi bir istismar olayına karşı çocuk koruma altına alınmalıdır (Keskin & Çam, 2005).

Üçüncü derece önleme girişimleri ise, cinsel istismar sonrasında oluşan psikososyal ve fiziksel travmanın uzun dönem etkilerini en aza indirmeyi amaçlar. Bu önleme girişimi kapsamında, çocuğun istismarla ilgili duygu ve davranışları kontrol altına alınmalıdır ve çocuğun benlik saygısını arttıracak çalışmalar yapılmalıdır (Keskin & Çam, 2005).

İstismarı önleme konusunda yaygın olan bir önleme yöntemi de ev ziyaretleridir. Ev ziyaretleri, ailenin işlevselliğini ve ebeveynlik tarzlarını geliştirerek istismarı önlemeyi hedefleyen bir modeldir. Bu modelin etkililiğini araştırmak için yapılan bir çalışmada, araştırmacılar ailelerdeki çocuk istismarı için risk faktörleri belirlemişler ve ev ziyaretlerinin bu risk faktörlerini azaltmadaki etkililiğini incelemişlerdir. Risk faktörleri olarak annenin mental sağlığı, madde kullanımı ve eşi tarafından şiddet görmesi ele alınmıştır. Buna ek olarak ailelerin, risk faktörlerini bildirmek ve yardım almak amacıyla sosyal destek servislerine başvurma sıklıkları da incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, ev ziyaretlerinin risk faktörlerini azaltmada anlamlı bir etkisinin olmadığı ancak ailelerin sosyal destek servislerine başvurularında anlamlı bir artış olduğu bulunmuştur (Duggan, Fuddy, Burrell, Higman, McFarlane, Windham & Sia, 2004).

İstismarı önleme programı kapsamında yapılan ev ziyaretleri odaklı başka bir araştırmada, çevrede şiddet olaylarının çok olduğu yerlerdeki ailelerin ev ziyaret programına devam etmeyi tercih etmediği, ev ziyaretini gerçekleştiren birey daha fazla birebir süpervizyon aldığı ziyaret edilen ailelerin programa daha uzun süre devam ettikleri ve yaşlı annelerin genç annelere göre daha uzun süre ev ziyareti programına devam ettiği gözlenmiştir (McGuigan, Katzev & Pratt, 2002).

Çin’de istismarı önleme amacıyla, çocuk cinsel istismarını önleme programı kurulmuştur. Çocuk cinsel istismarını önleme programı hem çocukların tehdit içeren durumlara karşı koymasını sağlayıp cinsel istismar hakkında bilgilendirmede bulurken, diğer yandan da yetişkinlerin cinsel istismarı erken fark edip müdahale etmelerini ve çevrelerindeki

çocukları da bilgilendirmelerini sağlamaktadır. Bu program üzerine yapılan bir araştırmada, araştırmacılar, yetişkin bireylerin bu gruba katılma isteklerini ve bunu etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Bulgular, yetişkinlerin bu programa katılmalarını sağlayacak faktörlerin, tanıdıklarından birinin cinsel istismar kurbanı olması, cinsel istismarın yaygın olduğunun ve olumsuz sonuçları olduğunun algılanması, çocukları için endişe duymaları ve bu program hakkındaki gerçek dışı söylentilere inanmamaları olduğu yönündedir. Yapılan inceleme sonucunda gruptaki bireylerin özelliklerine bakıldığında, gruba, erkeklerden çok bayanların, gençlerden çok yaşlıların, düşük eğitim seviyesi olanlara göre yüksek eğitim seviyesi olanların ve çocuk sahibi olan evli çiftlerin katıldığı gözlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, bu programla ilgili çok fazla gerçek dışı söylenti olduğunu, bunun da hem yetişkinlerin katılımını azalttığını hem de çocukların kendilerini açmalarını azalttığını bulmuşlardır (So-Kum Tang & Chi-Wai Yan, 2004).

1.6. Araştırmanın Amacı

Literatürde de görüldüğü gibi istismarı önlemeye yönelik akımlar tüm dünyada yaygınlaşmaktadır. İstismarı önleme programları çerçevesinde, geçtiğimiz 10 yılda dünyada terapist ve aileler, çocuk cinsel istismarıyla ilişkilendirilen “kırmızı bayraklar” (red flags) hakkında eğitim almak için karşılıklı işbirliği yapmaktadırlar. Bu tür bir eğitimin ülkemizde ne kadar gündemde olduğunu belirleyebilmek ve istismarı önleme kapsamındaki bilgilendirmenin çocuk ve ebeveyn üzerindeki etkililiğini test edebilmek, çocukların ve ailelerinin bu konuda ne kadar bilgili olduklarını ve bilgiyi ne ölçüde paylaştıklarını görebilmek için araştırmacı tarafından bir çalışma yapılmıştır. Çocuklara yönelik istismar çalışmaları incelendiğinde, yaş gruplarının kategorilere ayrılıp değerlendirilmesine yönelik çalışmalara rastlanmadığı için 8-10 yaş grubundaki çocuklar ve ebeveynleri ile çalışılmıştır. Araştırmanın temel amacı, 8-10 yaş grubu çocuklara ve ebeveynlerine istismar ile ilişkili yapılan bilgilendirmenin, istismar hakkındaki bilgiyi arttırabileceği ve istismarı önlemede

etkili olabileceğidir. Bunun yanı sıra, istismarla ilgili bilgilendirmenin yaş ve cinsiyet ile ilişkisine bakıldığında, bilgilendirmenin etkisi bakımından anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini; ilkokul iki, üç ve dördüncü sınıflarda okuyan 8, 9 ve 10 yaşlarındaki 22'si kız 20'si erkek 42 çocuk ve bu 42 çocuğun ebeveynlerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan ebeveyn sayısı 40'tır. Ebeveyn ve çocuk sayısındaki farklılık bir ebeveynin 3 çocuğa sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Örneklemdaki ebeveynlerin 29'u kadın, 11'i erkektir, ebeveynlerin yaş aralığı 26 ile 58 olup, yaş ortalaması 41.15'tir ($Ss=7.12$). Örneklemi oluşturan çocukların 16'sı 8, 11'i 9, 15'i 10 yaşında olup, yaş ortalaması 8,97'dir ($Ss=.86$).

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmada çocuk katılımcılar ve ebeveynler için ayrı demografik formları hazırlanmıştır. Çocuklar için oluşturulan demografik bilgi formunda katılımcıların adı ve soyadı, yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi bilgilerine yer verilmiştir (Ek-A). Ebeveynler için oluşturulan demografik bilgi formunda ise katılımcıların adı ve soyadı, yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, mesleği, çocuk sayısı bilgilerine yer verilmiştir (Ek-B).

2.2.2. İstismar Ölçeği

Araştırmada çocuk katılımcılar ve ebeveynler için ayrı istismar ölçek formları hazırlanmıştır. Bu istismar ölçekleri 16 maddeden oluşan istismar ve sonrasında ortaya çıkabilecek bireysel ve çevresel belirtileri içeren bir ölçektir (Ek-C, Ek- D)

İstismar ölçeği çocuk formunda, çocuklar yanıtlarını 3 şıkka göre belirlemektedirler: evet, = 1, hayır = 2, fikrim yok = 3. Ölçekten yüksek puan alınması istismar ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yetersizliğine; düşük puan ise istismar

ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yeterli olmasına işaret etmektedir.

İstismar ölçeği veli formunda, veliler yanıtlarını 3 şıkka göre belirlemektedirler: evet, = 1, hayır = 2, fikrim yok = 3. Ölçekten yüksek puan alınması istismar ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yetersizliğine; düşük puan ise istismar ile ilgili bilginin (istismarın belirtileri, istismar sonrasında yaşananlar) yeterli olmasına işaret etmektedir.

2.2.3. Bilgilendirme formları

Ön test son test arasında, çocuklara istismar hakkında bilgilendirme yapmak amacıyla araştırmacı tarafından sözel olarak anlatılacak bir metin hazırlanmıştır (Ek-E). Bu bilgilendirme metninde; istismarın tanımı yapılmış, örnekle açıklanmış, belirtiler ve korunma yöntemleri belirtilmiştir.

Ebeveynlere yapılacak bilgilendirme için ise araştırmacı tarafından, ön test ve son test arasında okuyabilecekleri bir broşür hazırlanmıştır (Ek-F). Bu broşürde, istismarın türleri, tanımı, belirtileri ve korunma yönleri anlatılmıştır.

2.3. İşlem

Araştırmanın öncesinde, araştırmanın temel amacı çerçevesinde, istismar hakkında verilecek bir eğitimin ülkemizde ne kadar gündemde olduğunu belirleyebilmek ve hazırlanan çocuk ve ebeveyn bilgilendirme formlarının anlamlılığını test edebilmek, çocukların ve ailelerinin bu konuda ne kadar bilgili olduklarını ve bilgiyi paylaştıklarını görebilmek için araştırmacı tarafından bir ön çalışma yapılmıştır.

Ön çalışma için Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti Anabilim Dalı'ndan izin istenmiştir. Alınan izin sayesinde henüz tedaviye alınmamış olan 12 çocuk ve bu çocukların ebeveynleri bireysel olarak ilk değerlendirmeye almışlardır. Hem çocuklara hem ebeveynlere ilk değerlendirme ve son değerlendirme arasında istismar konulu eğitim verilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda istismar konulu eğitimin çocuk ve

ebeveynlerde bilgi düzeyini arttırdığı ve son test sonuçlarına olumlu etki bıraktığı görülmüştür.

Ön test sonrasında istismar hakkında herhangi bir bilgiye sahip olup olmadıkları öğrenilen çocukların hiçbirinin bu konu hakkında bir bilgiye sahip olmadığı ve okullarında istismar, istismarın etkileri ve önleme yolları ile ilgili bilgi verilir verilmediği hakkında bilgilerinin olmadığı gözlenmiştir.

Yapılan ön çalışmada ebeveynlerin sahip oldukları bilgilerini çocuklarına yansıtmaktan kaçındıkları sonucuna ulaşılmış, ve bu konuda araştırmacılar tarafından bilgi verilen çocukların konuyu hızla öğrendikleri ve doğruluk oranlarında anlamlı bir yükselme olduğu görülmüştür. Normal psikolojik ve gelişimsel düzeyde olan çocuklar ailelerin yardımı ile değerlendirmeye alınmış ve istismar yaşantısı geçirmedikleri için konuyla ilgili aşırı duygusal hassasiyet göstermemişlerdir.

Ön çalışma analizlerinde bulunan anlamlı sonuçlar neticesinde asıl çalışma için Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti Anabilim Dalı'ndan izin istenmiştir. Alınan izin sayesinde henüz tedaviye alınmamış olan 40 çocuğa araştırma ile ilgili bilgi ebeveynlerini yanında verildikten sonra, ebeveynlerden alınan izin sonrasında ilk değerlendirme için ölçek verilmiştir. İlk değerlendirme sonrasında vaka üzerinden gidilen 20 dakikalık eğitim uygulanmıştır. Uygulamalarda eğitim verilen çocuk grupları 5-7 çocuk arasında tutulmuştur. Eğitimden sonra 10 dakika ara verilmiş ve bu ara sırasında araştırmacı tarafından çocuklara meyve suyu ikram edilmiştir. İlk değerlendirme ve eğitimin ardından ise ikinci değerlendirme uygulanmış ve çocuklara teşekkür edilmiştir.

Çocuklarının tedavisi için bekleyen ebeveynlere araştırmacı bireysel olarak gidip istismar ile ilgili bir çalışma yaptığını ve yardımcı olup olamayacaklarını sormuş, olumlu yanıt alınan ebeveynlere çocuklar özel odaya alınırken ilk test uygulanmış ve çocukların eğitimi başlamadan önce ebeveynlere de araştırmacı tarafından hazırlanmış istismar

broşürünü incelemeleri rica edilmiş ve bu yöntem ile ebeveynlerin bilgilendirilmeleri sağlanmıştır. Çocuklarda olduğu gibi bu bilgilendirmeden sonra ebeveynlere de son test uygulanmış ve çalışmaya katıldıkları için teşekkür edilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR

İstismar ile ilişkili bilgilendirmenin etkililiğini ölçmek için ebeveyn ve çocukların ön test son test değerlendirmeleri arasında tekrarlı ölçüm analizi yapılmış ve iki ölçüm arasındaki eğitimin anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığına bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara envanterin tümü düşünülerek, genel olarak bakıldığında veliler ve çocuklar için gerçekleştirilen bilgilendirme sonucunda ön test ve son test arasında anlamlı bir fark görülmektedir (sig. .000, $p < .005$; sig. .001, $p < .005$). Bu bulgu, ön test sonrasında hem çocuklar hem de ebeveynler için yapılan bilgilendirmenin çocuk ve ebeveynlerin istismar konusunda bilgilerini arttırdığını ve son test sonuçlarına olumlu bir etki yaptığını göstermektedir.

3.1. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Velilerinin Tekrarlı Ölçüm Analizi Sonuçları

Araştırmacı tarafından verilen bilgilendirmenin hangi maddelerde etkili olduğunu bulmak amacıyla hem çocuklar hem ebeveynler için envanterdeki maddelerin ilk test ve son test ölçümleri arasında tekrarlı ölçüm analizi yapılmıştır.

Bu analiz sonucunda, ebeveynler için hazırlanan ölçeğin 7., 8., 10., 12., 15. ve 16. maddeler için ön test ve son test arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (Tablo-1). Maddeler incelendiğinde, verilen bilgilendirmenin ebeveynler üzerinde istismardan sonra çocuklarda görülebilecek tepkiler ve aile içerisindeki uyum hakkında bilinci arttırdığı görülmektedir.

Tablo 1. İstismar Ölçeği Veli Formu tekrarlı ölçüm analizi

Maddeler	Farkların Ortalaması	Farkların Standard Sapması	t değeri
İlk1 – Son1	.025	.422	.374
İlk2 – Son2	.075	.416	1.138
İlk3 – Son3	.100	.496	1.275
İlk4 – Son4	-.050	.450	-.703
İlk5 – Son5	.050	.597	.530
İlk6 – Son6	.200	.757	1.669
İlk7 – Son7	.425	.812	3.306**
İlk8 – Son8	.650	.833	4.932**
İlk9 – Son9	.050	.388	.813
İlk10 – Son10	.300	.723	2.623*
İlk11 – Son11	.150	.579	1.637
İlk12 – Son12	.250	.630	2.508*
İlk13 – Son13	.075	.349	1.356
İlk14 – Son14	.000	.320	.000
İlk15 – Son15	.350	.699	3.163**
İlk16 – Son16	.350	.699	3.163**
Topilk – topson	3.000	3.544	5.353**

N= 40 * p<.05, **p<.01

3.2. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Tekrarlı Ölçüm Analizi Sonuçları

Çocuklar için uygulanan bilgilendirmenin ölçeğin hangi maddelerinde etkili olduğunu bulmak için çocuk envanterindeki maddelerin ilk test ve son test ölçümleri arasında tekrarlı ölçüm analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda, çocuklar için hazırlanan ölçeğin, 2., 4., 5., 8., 9., ve 11. maddeler için ön test ve son test arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir (Tablo-2). 6., ve 10., maddeler için ise ön test ve son test arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ancak, uygulanan bilgilendirmenin etkililiğine yönelik olumlu bir eğilim söz konusudur. Bu bulgular ışığında bilgilendirmenin etkili olduğu

maddelere bakıldığında, bilgilerin çocuklar için istismar belirtilerinin öğrenilmesinde ve bilgi paylaşımının faydalarına yönelik bilincin artmasında etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İstismar Ölçeği Çocuk Formu tekrarlı ölçüm analizi

Maddeler	Farkların Ortalaması	Farkların Standard Sapması	t değeri
İlk1 – Son1	.143	.872	1.062
İlk2 – Son2	.571	1.062	3.485**
İlk3 – Son3	.238	.821	1.880
İlk4 – Son4	.524	.917	3.702**
İlk5 – Son5	.405	.989	2.652*
İlk6 – Son6	.167	.537	2.011
İlk7 – Son7	.167	.794	1.361
İlk8 – Son8	.357	.932	2.482*
İlk9 – Son9	.548	.772	4.600**
İlk10 – Son10	.000	.765	.000
İlk11 – Son11	.310	1.024	1.959
İlk12 – Son12	.405	.964	2.720*
İlk13 – Son13	.191	.943	1.309
İlk14 – Son14	.071	.777	.595
İlk15 – Son15	-.214	.782	-1.776
İlk16 – Son16	.214	.782	1.776
Topilk – topson	4.095	7.318	3.627**

N= 42 * p<.05, **p<.01

3.3. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Yaşa Gruplarına Göre Tekrarlı Ölçüm Analizi

Sonuçları

Çocuklar için istismar konusunda yapılan bilgilendirmenin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini görmek için farklı yaş grupları için ilk test ve son test ölçümleri arasında tekrarlı ölçüm analizi yapılmıştır. Bulgular, bilgilendirmenin 8 yaş grubunda tüm envanterdeki maddeler için istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, sadece 9.

maddenin ilk ve son ölçümleri arasında anlamlı farka neden olduğu yönündedir. Buradan, bilgilendirmenin 8 yaş grubunda bilgi paylaşımı konusunda etkili olduğu sonucuna varılmaktadır(Tablo-3).

Tablo 3. 8 yaş çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu tekrarlı ölçüm analizi

Maddeler	Farkların Ortalaması	Farkların Standard Sapması	t değeri
İlk1 – Son1	.125	1.025	.488
İlk2 – Son2	.500	1.317	1.519
İlk3 – Son3	.063	.574	.436
İlk4 – Son4	.313	.946	1.321
İlk5 – Son5	.250	1.000	1.000
İlk6 – Son6	.188	.655	1.145
İlk7 – Son7	.125	.885	.565
İlk8 – Son8	.563	1.153	1.952
İlk9 – Son9	.625	.806	3.101**
İlk10 – Son10	-.125	.885	-.565
İlk11 – Son11	.438	1.315	1.331
İlk12 – Son12	.375	1.258	1.192
İlk13 – Son13	-.187	.981	-.764
İlk14 – Son14	.000	1.211	.000
İlk15 – Son15	-.500	1.033	-1.936
İlk16 – Son16	.125	.885	.565
Topilk – topson	2.875	9.486	1.212

N= 16 * p<.05, **p<.01

9 yaş grubu için yapılan tekrarlı ölçüm analizi sonucunda, bilgilendirmenin envanterin genelinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu; maddeler için bakıldığında ise 2. maddede anlamlı olarak bulunurken, 4, 8 ve 9. maddeleri incelediğimizde fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ancak, uygulanan bilgilendirmenin etkililiğine yönelik olumlu bir eğilim söz konusudur(Tablo-4).

Tablo 4. 9 yaş çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu tekrarlı ölçüm analizi

Maddeler	Farkların Ortalaması	Farkların Standard Sapması	t değeri
İlk1 – Son1	.091	.831	.363
İlk2 – Son2	.818	.982	2.764*
İlk3 – Son3	.455	.820	1.838
İlk4 – Son4	.546	.820	2.206
İlk5 – Son5	.546	.934	1.936
İlk6 – Son6	.091	.302	1.000
İlk7 – Son7	.182	.405	1.491
İlk8 – Son8	.456	.688	2.193
İlk9 – Son9	.546	.820	2.206
İlk10 – Son10	.000	.894	.000
İlk11 – Son11	.364	.809	1.491
İlk12 – Son12	.182	.751	.803
İlk13 – Son13	.364	1.027	1.174
İlk14 – Son14	.273	.467	1.936
İlk15 – Son15	.091	.701	.430
İlk16 – Son16	-.091	.302	-1.000
Topilk – topson	4.909	4.134	3.938**

N= 11 * p<.05, **p<.01

Buradan, bilgilendirmenin 9 yaş grubunda bilgi paylaşımı ve istismar tepkileri üzerinde etkili olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

10 yaş grubunda ön test ve son test değerleri için yapılan tekrarlı ölçüm sonuçları ise, bilgilendirmenin envanterin genelinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir (Tablo 5). 10 yaş grubunda bilgilendirmenin hangi maddeler üzerinde etkili olduğuna bakıldığında, 2., 4., 9., 12., 13. ve 16. maddelerde anlamlı fark yarattığı görülmektedir.

Bulgular, bilgilendirmenin 10 yaş grubunda istismar tepkileri, bilgi paylaşımı ve anne-baba tutumları konusundaki bilinçlerini arttırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. 10 yaş çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu tekrarlı ölçüm analizi

Maddeler	Farkların Ortalaması	Farkların Standard Sapması	t değeri
İlk1 – Son1	.200	.775	1.000
İlk2 – Son2	.467	.834	2.168*
İlk3 – Son3	.267	1.033	1.000
İlk4 – Son4	.733	.961	2.955**
İlk5 – Son5	.467	1.060	1.705
İlk6 – Son6	.200	.561	1.382
İlk7 – Son7	.200	.941	.823
İlk8 – Son8	.067	.799	.323
İlk9 – Son9	.467	.743	2.432*
İlk10 – Son10	.133	.516	1.000
İlk11 – Son11	.133	.834	.619
İlk12 – Son12	.600	.737	3.154**
İlk13 – Son13	.467	.743	2.432*
İlk15 – Son15	-.133.	.352	-1.468
İlk16 – Son16	.533.	.834	2.477*
Topilk – topson	4.800	6.742	2.757*

N= 15 * p<.05, **p<.01

3.4. 8-10 Yaş Grubu Çocukların Cinsiyete Göre Tekrarlı Ölçüm Analizi Sonuçları

Araştırmacı tarafından çocuklara yapılan bilgilendirmenin etkisinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini bulmak amacıyla, erkekler ve kızlar için ayrı ayrı ilk test ve son test ölçekleri arasında tekrarlı ölçüm analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, bilgilendirmenin kız çocukları için envanterin genelinde ve 2., 4., 5. ve 9. maddelerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yarattığını göstermektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Kız çocuklarında İstismar Ölçeği Çocuk Formu tekrarlı ölçüm analizi

Maddeler	Farkların Ortalaması	Farkların Standard Sapması	t değeri
İlk1 – Son1	.273	.827	1.547
İlk2 – Son2	.682	1.129	2.832**
İlk3 – Son3	.227	.752	1.418
İlk4 – Son4	.636	.954	3.130**
İlk5 – Son5	.682	1.086	2.944**
İlk6 – Son6	.136	.560	1.142
İlk7 – Son7	.182	1.006	.847
İlk8 – Son8	.273	1.077	1.188
İlk9 – Son9	.546	.800	3.196**
İlk10 – Son10	-.091	.811	-.526
İlk11 – Son11	.273	1.120	1.142
İlk12 – Son12	.273	1.202	1.064
İlk13 – Son13	.046	1.133	.188
İlk14 – Son14	-.136	.889	-.720
İlk15 – Son15	-.227	.813	-1.312
İlk16 – Son16	.136	.889	.720
Topilk – topson	3.909	7.502	2.444*

N= 22 * p<.05, **p<.01

Erkek çocuklarda ise, bilgilendirme envanterin genelinde ve 8., 9., 12., 13., ve 14., maddelerde anlamlı bir farka sebep olurken, 2,4 ve 16 maddelerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir, ancak olumlu bir eğilim görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Erkek çocuklarda İstismar Ölçeği Çocuk Formu tekrarlı ölçüm analizi

Maddeler	Farkların Ortalaması	Farkların Standard Sapması	T değeri
İlk1 – Son1	.000	.917	.000
İlk2 – Son2	.450	.999	2.015
İlk3 – Son3	.250	.910	1.228
İlk4 – Son4	.400	.883	2.027
İlk5 – Son5	.100	.788	.567
İlk6 – Son6	.200	.523	1.710
İlk7 – Son7	.150	.489	1.371
İlk8 – Son8	.450	.759	2.651*
İlk9 – Son9	.550	.759	3.240**
İlk10 – Son10	.100	.718	.623
İlk11 – Son11	.350	.933	1.677
İlk12 – Son12	.550	.605	4.067**
İlk13 – Son13	.350	.671	2.333*
İlk14 – Son14	.300	.571	2.349*
İlk15 – Son15	-.200	.768	-1.165
İlk16 – Son16	.300	.657	2.042
Topilk – topson	4.300	7.299	2.635*

N= 20 * p<.05, **p<.01

Bu bulgular bilgilendirmenin kızlar için istismar tepkileri ve bilgi paylaşımı konularında etkili olurken, erkeklerde istismar tepkileri ve bilgi paylaşımının yanı sıra ailenin tutumları konusunda da etkili olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı istismarı önleme yöntemlerinden biri olan bilgilendirmenin istismar hakkındaki bilgiyi arttırabileceği ve istismarı önlemede etkili olabileceğidir. Bunun yanı sıra, istismarla ilgili bilgilendirmenin yaş ve cinsiyet ile ilişkisine bakıldığında, bilgilendirmenin etkisi bakımından anlamlı bir fark çıkabileceği düşünülmektedir. Araştırmada 8-10 yaş aralığında 42 çocuk ve bu çocukların ebeveynleri ile çalışılmıştır. İstismarı önleme amacıyla verilen bilgilendirmenin etkililiğini görmek amacıyla ön test son test değerlendirmelerine tekrarlı ölçüm analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın amacını destekler niteliktedir. Çocuklara yapılan sözel bilgilendirmenin ve ebeveynlere yapılan yazılı bilgilendirmenin istismar hakkındaki bilgiyi arttırdığı görülmektedir.

İstismar üzerine olan literatürde de önleme yöntemleri üzerinde sıklıkla durulmuştur. Ev ziyaretleri ve bilgilendirmeyi de içeren önleme yöntemlerinin etkililiği üzerine olan bir araştırma, önleme programlarının aileler için faydalı olduğunu ve bu etkinin yıllarca sürdüğünü belirtmiştir (Leventhal, 2001). Bu bulgular, şu anki çalışma ile de benzerlik göstermektedir. Ancak bilgilendirmenin etkililik süresinin belirlenebilmesi için gelecekte tekrarlama çalışması yapılması düşünülebilir.

Bilgilendirmenin etkilerine bakıldığında çocuklarda istismara ilişkin bilgi paylaşımı ve istismarın etkileri üzerine olan maddelerde anlamlı farklılık görülürken, ebeveynlerde istismarın etkileri ve aile içi tutumlar üzerine olan maddelerde anlamlı fark görülmüştür. Bu bulgular, çocuklarda ve ebeveynlerde istismar hakkındaki bilgi düzeylerinde eksik olan yönü gösterir niteliktedir. Bu nedenle, yapılacak bilgilendirmelerde ebeveynler için daha çok aile

içi tutumlara yönelik bilgiye yer verilirken, çocuklar için bilgiyi paylaşmaya yönelik bilgiye daha çok yer verilebilir.

Bilgilendirmenin etkililiğinin yaş grupları arasındaki etkisine bakıldığında, ön test ve son test arasındaki anlamlı farkın yaşla birlikte arttığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, 8 yaş grubu için sadece bir maddede anlamlı fark bulunurken, 9 yaş grubunda 3, 10 yaş grubunda ise 6 maddede anlamlı fark görülmektedir. Bu sonuç, araştırma kapsamında yapılan bilgilendirmenin daha yüksek yaş grubunda daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada sözel bilgilendirme yapılmıştır. Sözel bilgilendirme daha büyük yaştaki çocuklarda etkili olmuştur. Gelecek çalışmalarda istismar hakkında video kaset, film gibi görsel yollarla yapılacak bilgilendirmelerin etkililiği incelenmelidir. Daha küçük yaş çocuklarda kullanılacak görsel materyal bilgilendirmenin etkililiğini arttırabilir. Bu konuda sosyal psikologların da görüşleri alınmalı, ortak yürütülecek çalışmalarla tutum değişiklikleri ve bilgilendirmeye yönelik çalışmalar arttırılmalı, yaş gruplarına göre sözel veya görsel materyaller değişimli olarak kullanılmalıdır.

Araştırmanın bazı kısıtlamaları da bulunmaktadır. İlk olarak örneklem genişliği sınırlıdır. 42 çocuk ve 40 ebeveynle ile gerçekleştirilen bu çalışmayı Türk toplumuna genellemek zordur. Bu nedenle, daha büyük örneklemeler kullanılarak benzer çalışmalar yapılmalıdır. İkinci olarak, bu araştırma Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti Ana Bilim Dalında gerçekleştirilmiştir. Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti katında araştırmacı özel bir odada uygulama yapsa da bilgilendirmeyi ya da değerlendirme sürecini etkileyebilecek doktora gitme kaygısı gibi karıştırıcı değişkenlerin etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Literatürde istismarı önlemede bilgilendirme üzerinde sık sık durulmuştur, yapılan çalışma da ülkemizde bilgilendirmenin ne kadar yaygın olduğu ve etkililiği açısından faydalı olmuştur. Bilgilendirme sürecinin yaygınlığı araştırmacı tarafından hem çocuklar hem de

ebeveynler için hazırlanan anketin sonunda geçmiş bilgilerine yönelik sorularla incelenmiştir. Bu sorular ebeveynlerde; “Şimdiye kadar istismarın etkileri ve önleme yollarını anlatan bir bilgilendirme etkinliği içine girdiniz mi?”, “Okulunuzda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarına yönelik bir seminer programı düzenlendi mi?” ve “Okulunuzda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarını anlatan bir seminer programına katıldınız mı?” şeklindeki maddelerden oluşmaktadır. Çocuklara ise; “Daha önce istismar hakkında bir şey biliyor muydun?” ve “Okulunda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarıyla ilgili bilgi verildi mi?” soruları sorulmuştur. Hem ebeveynlerin hem çocukların cevapları olumsuz yöndedir; yani ülkemizde ilk okullarda istismar hakkında bilgilendirme yaygın bir önleme yöntemi değildir. Ülkemizde bu konudaki araştırmaların yapılması, bu eksiğin giderilmesi ve istismarın yaygınlaştırılması gelecek nesiller için faydalı olacaktır.

İstismarı önleme yöntemlerinden sıklıkla araştırılmış olan diğer bir yöntem de ev ziyaretleridir. Ev ziyaretlerinin istismar üzerine etkileri incelenmiştir. Bu amaçla yapılan bir çalışmada, ev ziyaretlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı ancak ebeveynlere yapılacak sosyal destek ağını da içeren bir bilgilendirmenin anlamlı sonuçlar verdiği bulunmuştur (Simon, Nelligan, & Kelly, 2001). Ülkemizde benzer çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu nedenle, bilgilendirmenin yanı sıra ülkemizde de ev ziyaretlerinin yaygınlığı ve etkiliği araştırılmalıdır.

Bazı araştırmalar ise önleme toplum bazında ele almış ve toplumun istismara bakış açısını bilgilendirme aracılığıyla değiştirmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla İsrail’de yapılan bir araştırmada, toplumun istismara bakışı değiştiğinde istismar özellikle cinsel istismar vakalarında bir azalma olduğu görülmüştür (Itzhaky & York, 2001). Çocuk pornosunun da gündemde olduğu bu günlerde, toplumun bakış açısına yönelik bir çalışma yapılabilir ve bu çalışma sonucunda sosyal psikologlar öncülüğünde toplumun istismara karşı tutumlarını değiştirmeye yönelik adımlar atılabilir.

ÖZET

Çocuk İstismarı: 8-10 Yaş Çocuklarda İstismarı Önleme Yöntemleri

Psk. Ayşegül Akgiray

Her çocuğun, yaşamını fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı ve uyum içinde sürdürebilmesi için temel gereksinimleri vardır. Çocuğun temel gereksinimlerinin sağlanması herhangi bir nedenle kesintiye uğradığında ya da karşılanmaz duruma geldiğinde çocuğun istismarından söz edilir. Genel olarak 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini zedeleyen her türde eylem çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de yapılan araştırmalara göre ülkemizde istismar %10 – 53 arasında görülmektedir. İstismarın giderek yaygınlaşması nedeniyle tüm dünyada istismarı önleme çalışmaları başlamıştır. Önleme sürecindeki en etkili yöntemlerden biri çocuk ve ebeveynlerin istismarın ne olduğu, belirtileri ve etkileri hakkında bilgilendirilmesidir. Bu tür bir eğitimin ülkemizde ne kadar gündemde olduğunu belirleyebilmek ve istismarı önleme kapsamındaki bilgilendirmenin çocuk ve ebeveyn üzerindeki etkililiğini test edebilmek, çocukların ve ailelerinin bu konuda ne kadar bilgili olduklarını ve bilgiyi ne ölçüde paylaştıklarını görebilmek için araştırmacı tarafından bir çalışma yapılmıştır. Araştırmada, duygusal, fiziksel, cinsel istismar ile ilgili olarak ebeveyn ve çocuklara verilen eğitimin istismar hakkında bilgiyi arttırabileceği ve istismarı önleyebileceği düşünülmüştür.

Araştırmaya 8-10 yaş aralığında 42 çocuk ve 40 veli katılmıştır. Çocuk ve velilere, araştırmacı tarafından hazırlanan 16 maddelik bir envanter ile ön değerlendirme yapıldıktan sonra, eğitim verilmiş ve eğitimin etkililiği yapılan son değerlendirme ile ölçülmüştür. Bulgular, istismar konulu bilgilendirmenin hem çocuklarda hem ebeveynlere bilgiyi arttırdığını ve istismarı önleme yöntemi olarak etkili bir süreç olduğunu gösterir niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: istismar, çocuk istismarı, istismarı önleme, istismar eğitimi

ABSTRACT

Child Abuse: Prevention of Child Abuse Between the Ages of 8-10

Ayşegül Akgiray

Every child has basic needs to live physically and mentally healthy. When satisfaction of these needs is interrupted, child abuse is come into question. Every action which is actively performed against children under the age 18 and which damages their physical, emotional and social developments is described as child abuse.

Researches in Turkey indicated that the percentage of child abuse in Turkey is between 10 – 53%. Since child abuse is becoming widespread all over the world, the number of studies about prevention is increasing. One of the most effective method in prevention process is informing children and parents about what the child abuse is, about the symptoms and the effects of abuse. The aim of this study is to identify the information process in Turkey, to test the effectivity of information process for children and parents, and to examine how much children and parents are informed and shared their knowledge. In this research, the information given to children and parents about emotional, physical and sexual abuse may increase the knowledge about abuse and prevent abuse.

The sample consisted of 42 children between the ages of 8-10 and 40 parents. Both children and the parents are evaluated by an inventory of 16 items. After the evaluation, information is given and effectivity of the information is measured by evaluating the participants again. Findings indicate that informing participants increased knowledge about abuse and that the information process is an effective method for prevention.

Key Words: abuse, child abuse, prevention of abuse, information about abuse

KAYNAKLAR

- Aksoy E., Çetin G., İnanıcı M. A., Polat, O., Süzen Ş., Yavuz, F. (2004). Çocuk istismarı ve ihlali. *Adli Tıp ders notları*. <http://www.turktabiplerbirliği.com>.
- Aral, N., Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları ve çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001.
- Ateah, C.A., Durrant, J.E., (2005). Maternal use of physical punishment in response to child misbehavior: implications for child abuse prevention. *Child Abuse & Neglect*, 29, 169-185.
- Bal, S., Van Oost P., Bourdeaudhuij I.D., (2003). Avoidant coping as a mediator between self reported sexual abuse and stres related symptoms in adolescents. *Child Abuse and Neglect*, 27; 883-897.
- Bornstein, B.H., Kaplan, D.L., Perry, A.R., (2007). Child abuse in the eyes of the beholder: lay perceptions of child sexual and physical abuse. *Child Abuse & Neglect*, 31, 375-391.
- Briere, S., Conte, S., (1993). Self reported amnesia for abuse in adults molested as children. *Journal of Traumatic Stres*,6, 21-31.
- Davis J.L., Petretic-Jackson PA., (2000). The impact of child sexual abuse on adult interpersonal functioning. A review and synthesis of the empirical literature. *Agressive and Violent Behavior*; 5. 291-328.

- Dilbaz N., (2004). Cinsel istismar. *Çocuk Çocuk Aylık Anne Baba Dergisi*, 38.
- Duggan, A., Fuddy, L., Burrell, L., Higman, S.M., McFarlane E., Windham A., Sia C., (2004). Randomized trial of a statewide home visiting program to prevent child abuse: impact in reducing parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 28, 623-643.
- Ebert M. H., Loosen, P. T., Nurcombe, B., (2003). *Current Psikiyatri Tanı ve Tedavi*, Güneş Kitabevi, Ankara.
- Gölge, Z.B., (2005). Cinsel travma sonrası oluşan ruhsal sorunlar. *Nöropsikiyatri Arşivi*; 42, 19-28.
- Gracia, E., Herrero, J., (2006). Perceived neighborhood social disorder and residents' attitudes toward reporting child physical abuse. *Child Abuse & Neglect*, 30, 357-365.
- Grave, R.D., Oliosi, M., Todisco, P., Bartocci, C., (1996). Trauma and dissociative experiences in eating disorders. *Dissociation*, 9(1), 274-282.
- Green, A., (1996). Child sexual abuse and incest. In: Lewis M. (Ed.) *Child and adolescent psychiatry. A comprehensive textbook*. (2nd ed). Baltimore; MA. : Williams and Wilkins, ; 1996, 1041-1048.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S., (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtimal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128-134.

- Güneş, H., (2002). Cinsel istismara yönelik müdahaleler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 8, s.77-81, Ankara.
- Itzhaky, H., York, A.S., (2001). Child sexual abuse and incest: community based intervention. *Child Abuse & Neglect*, 25; 959-972.
- Kendall K., Tackett, K. (2002). The health effects of child abuse; four pathways by which abuse can influence health. *Child Abuse & Neglect*; 26, 715-729.
- Keskin, G., Çam, O., (2005). Çocuk cinsel istismarına psikodinamik hemşirelik yaklaşımı. *Yeni Symposium*, 43 (3), 118-125.
- Leventhal, J.M., (2001). The prevention of child abuse and neglect: successfully out of the blocks. *Child Abuse & Neglect*,25, 431-439.
- Mash, E., Terdal Leif (1981), Behavioral assesment of childhood disorders, *Child Abuse*, The Guilford Press, New York.
- McGuigan, W.M., Katzevv, A.R., Pratt, C.C., (2002). Multi-level determinants of retention in a home-visiting child abuse prevention program. *Child Abuse & Neglect*, 27; 363-380.
- Mommen, D.K., Kolko, D.J., Pilkonis, P.A., (2002). Negative affect and parental aggression in child physical abuse. *Child Abuse & Neglect*, 26 (4), 407-427.

Özmert, E.N., (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi – III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49; 256-273.

Rodriguez, C.M., Price, B.L., (2004). Attributions and discipline history as predictors of child abuse potential and future discipline practices. *Child Abuse & Neglect*, 28, 845-861.

Simon, C.S., Nelligan, D., Kelly, L., (2001). Adolescents at risk for mistreating their children part II: a home and clinic based prevention program. *Child Abuse & Neglect*, 6; 753-769.

So-Kum Tang, C., Chi-wai Yan, E., (2004). Intention to participate in child sexual abuse prevention programs: a study of chinese adults in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*, 28; 1187-1197.

Şar, V., Akyüz, G., Kundakçı, T., (1998). Frequency of dissociative disorders in the general populations: an epidemiological study in Turkey. *15th Fall Meeting of the International Society for the Study of Dissociation*. Seattle.

Taner, Y., Gökler, B., (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.

Tardif, M., Auclair, N., Carpenter, J., (2005). Sexual abuse perpetrated by adult and juvenile females: an ultimate attempt to resolve a conflict associated with maternal identity; *Child Abuse & Neglect*, 29: 153-167.

Vahip I., (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: farklı bir açıdan bakış, *Türk Psikiyatri Dergisi*;13(4): 312-319.

Van der Kolk, B.A., (1989). The compulsion to repeat trauma. *Psychiatric Clinics of North America*; 12 (2): 384-411.

Williams, L.M. (1994). Recall of childhood trauma: a prospective study of women's memories of childhood sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*; 62, 1167-1176.

Yılmaz, B.,(2002). Çocuklukta cinsel istismar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 8, 74-77, Ankara.

Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, Ü., Öner, A., (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*; 46, (4): 295-298.

Zeytinoğlu, S., (1989). Sağlık, sosyal hizmet ve eğitim alanlarında çalışanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri. *Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi*.

EKLER**EK A. Çocuk İçin Demografik Bilgi Formu**

Adı Soyadı:

Okul/ Sınıf:

Kardeş Sayısı:

Yaş:

EK B. Veli İçin Demografik Bilgi Formu

Adı Soyadı:

ocuk Sayısı:

Yaş:

Medeni Durum:

Eğitim:

Mali Durum:

EK C. Çocuk Bilgi Envanteri

Adı Soyadı:

Okul/ Sınıf:

Kardeş Sayısı:

Yaş:

Çocukların, vücutlarına izinsiz ve acıtacak şekilde dokunulması (dövmek, vurmak, tokat atmak, ısırarak, tekmelemek vb.) ya da kötüye kullanılması (bacaklara ya da vücudun herhangi bir yerine izinsiz dokunulması, eteklerinin açılması, izinsiz sık öpülmesi vb.) tür yaşam olaylarıyla karşılaşmaları durumu, onlar için özel bir durumdur ve ben şimdi sana böyle bir özel durumla karşılaştığında, çocuklar neyi biliyorlar, bunun hakkında neler bildiğini öğrenmek için bazı şeyler soracağım.

Sence istismar ne demek?

.....

.....

Fiziksel, cinsel ve duygusal istismar hakkında neler biliyorsun?

.....

.....

1. Bölüm

1. Sence, çocuklar fiziksel, cinsel ve duygusal olarak kötü bir davranışla karşılaşma, yani dövülme, korkutulma, hapsedilme, kucağa alınıp sıkıştırılma (istismar) ile ilgili konuları konuşmak istemiyorlarsa kendi hallerine bırakılmalı mı?

Evet, bırakılmalı () Hayır bırakılmamalı () Fikrim yok ()

2. Sana göre çocukların fiziksel, cinsel ve duygusal olarak kötü bir davranışla karşılaşma, yani dövülme, korkutulma, hapsedilme, kucağa alınıp sıkıştırılmadan (istismar) sonra belirli bir süre kimseyle konuşmamaları, oyun oynamak istememeleri, okul ve arkadaşlarına ilgisizlik gösterirler mi?

Evet, gösterirler () Hayır, göstermezler () Fikrim yok ()

3. Sence büyükler, istismar gibi büyük ve sarsıcı olaylardan sonra, çocuklarla konuşurken, daha yumuşak, daha sabırlı ve anlayışlı mı olmalılardır?

Evet, olmalılardır () Hayır, olmamalıdır () Fikrim yok ()

4. Sence böyle önemli bir olaydan sonra büyükler istismar ile ilgili bu konuları çocuklarla konuşmalı mıdır?

Evet, konuşmalıdır () Hayır, konuşmamalıdır () Fikrim yok ()

5. Büyükler istismar ile ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sence büyüklerin utanması ya da çekinmesi midir?

Evet () Hayır () Fikrim yok ()

6. Çocuklar istismar ile ilgili konuları büyükler ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sence çocukların korkması mıdır?

Evet ()Hayır() Fikrim yok ()

7. Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştuıkları zaman, kendilerini daha iyi hissederler mi?

Evet, hissederler () Hayır, hissetmezler () Fikrim yok ()

8. Sence, çocuklar arasında istismara verilen tepkilerde fark görülür mü? Bazı çocukları konuşmak istemezler, bazı çocuklar sürekli ağlarlar...

Evet, görülür () Hayır, görülmez () Fikrim yok ()

9. Sence, çocuğun herhangi bir istismara uğramış olması durumunda güvendiği, inandığı ve sevdiği kişilere çocuk yaşadıklarını anlatmalı mı?

Evet, anlatmalı () Hayır, anlatmamalı () Fikrim yok ()

10. İstismardan sonra çocuğun hayatında hiçbir değişme olmamış gibi davranması ve yaşadıklarını düşünmemesi işe yarar mı?

Evet, yarar () Hayır, yaramaz () Fikrim yok ()

11. Sence, istismardan sonra çocukların yaşam düzeninde (yemek, uyku sorunları, altına kaçırma, oyun oynama alışkanlıkları vb.) bir değişiklik görülür mü?

Evet, görülebilir () Hayır, görülemez () Fikrim yok ()

12. Sence, istismar gibi büyük bir olaydan sonra anne babaların ve diğer büyük aile üyelerinin (dede, anneanne, teyze vb.) birbirlerine duydukları yakınlıkta bir değişme olur mu?

Evet olabilir () Hayır olamaz () Fikrim yok ()

13. Sence, istismar karşısında anne ve babanın duyguları ve düşünceleri birbirine benzer mi?

Evet, benzer () Hayır, benzemez () Fikrim yok ()

14. Sence, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne- babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?

Evet () Hayır () Fikrim yok ()

15. Sana göre istismar gibi büyük bir olaydan sonra çocuklar olup bitenleri anlamaz ve fazla etkilenmezler mi?

Evet () Hayır () Fikrim yok ()

16. Sana göre istismardan sonra çocuklar, bazen, bu istismarın kendi 'yaramazlıklarından' kaynaklandığını düşünür ve üzülürler mi?

Evet, üzülürler()

Hayır, üzülmezler ()

Fikrim yok ()

Daha önce istismar hakkında herhangi bir şey biliyor muydun?

Hayır () Evet, broşürler/kitapçıklar okudum ()

Evet, bazı toplantılara katıldım ()

Evet, televizyon ve gazetelerden öğrendim ()

Diğer:

Lütfen belirtiniz.....

Okulunda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarıyla ilgili bilgi verildi mi?

Evet ()

Hayır ()

Bilmiyorum ()

EK D. Veli Bilgi Envanteri

Adı Soyadı:

Çocuk Sayısı:

Yaş:

Medeni Durum:

Eğitim:

Mali Durum:

Sayın Veli,

Aşağıda, istismarın çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik bir dizi görüş bulunmaktadır. Sizden ricamız, sorular ya da düz cümleler halinde verilmiş bu görüşleri tek tek okuduktan sonra, o görüşe katılıp katılmadığınızı belirtmenizdir. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

İstismar; bakım veren kişinin (ebeveyn, bakıcı, öğretmen, çocukla ilgilenen yakın akrabalar gibi), çocukları tekrarlayıcı biçimde azarlaması ve şiddet kullanarak çocuğun psikolojik durumunu zedelemesi (duygusal istismar); çocuğu yaralamak amacıyla çocuğa fiziksel eziyette bulunması yani, dövme, yumruklama, tekmelere, ısırma ya da başka yöntemler ile çocuğa zarar vermesi (fiziksel istismar); bir çocuk ya da yetişkin arasındaki, ya da bir çocukla ondan yaşça belirgin şekilde daha büyük bir başka çocuk arasındaki çocuğun rızası olmadan yapılan cinsel davranışları (cinsel istismar) içermektedir.

1.Bölüm

1. Çocuklar istismar ile ilgili konuları konuşmak istemiyorlarsa kendi hallerine bırakılmalı mı?

Evet, bırakılmalı () Hayır bırakılmamalı () Fikrim yok ()

2. Sizce bazı çocukların istismardan sonra belirli bir süre içlerine kapanmaları normal midir?

Evet, normaldir () Hayır, normal değildir () Fikrim yok ()

3. İstismar gibi büyük ve sarsıcı olaylardan sonra, çocuklarla konuşurken, daha yumuşak, daha sabırlı ve anlayışlı olmamız konusunda ne düşünüyorsunuz?

Katılıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok ()

4. Çocukların psikolojik durumları için büyüklerin istismar ile ilgili konuları çocuklarla konuşmamaları uygun mudur?

Evet, uygundur () Hayır, uygun değildir () Fikrim yok ()

5. Büyükler istismar ile ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sizce büyüklerin utanması ya da çekinmesi olabilir mi?

Evet, olabilir () Hayır olamaz () Fikrim yok ()

6. Çocuklar bazen istismar ile ilgili konuları büyükler ile konuşmak istemeyebilirler. Bunun nedeni sizce çocukların korkması olabilir mi?

Evet, olabilir () Hayır, olamaz () Fikrim yok ()

7. Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi hissediyor olabilirler mi?

Evet, olabilirler () Hayır, olamazlar () Fikrim yok ()

8. Sizce, çocuklar arasında istismara verilen tepkilerde farklılıklar var mıdır?

Evet, vardır () Hayır, yoktur () Fikrim yok ()

9. Sizce, çocuğun herhangi bir istismara uğramış olması durumunda güvendiğiniz kişilere çocuğun bu yaşantısı hakkında bilgi verilmeli mi?

Evet, bilgilendirilmelidir () Hayır, bilgilendirilmemelidir () Fikrim yok ()

10. İstismardan sonra hayatımızda hiçbir değişme olmamış gibi davranmanın ve sorunları düşünmemenin daha çok işe yarayacağı konusunda ne düşünüyorsunuz?

Katılıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok ()

11. Sizce, istismardan sonra çocukların yaşam düzeninde (yemek, uyku, altına kaçırma problemleri, oyun oynama alışkanlıkları vb.) bir değişiklik görülür mü?

Evet, görülebilir () Hayır, görülemez () Fikrim yok ()

12. Sizce, istismar gibi büyük bir olaydan sonra eşlerin ve aile üyelerinin birbirlerine duydukları yakınlıkta bir değişme olur mu?

Evet olabilir () Hayır olamaz () Fikrim yok ()

13. Sizce, istismar karşısında eşler aynı tür duygu ve davranışları mı gösterirler?

Evet () Hayır () Fikrim yok ()

14. Sizce, istismardan sonra bazı çocukların belirli bir süre için anne- babalarından, öğretmenlerinden, yakınlarından ayrılmak istemeyişleri, okula gitmek istememeleri normal midir?

Evet () Hayır () Fikrim yok ()

15. İstismar gibi olaylarda çocukların olup bitenleri anlayamayacakları ve dolayısıyla fazla etkilenmeyecekleri konusuna katılıyor musunuz?

Evet, katılıyorum () Hayır katılmıyorum () Fikrim yok ()

16. İstismardan sonra çocukların, bazen, bu istismarın kendi ‘yaramazlıklarından’ kaynaklandığını düşünüp üzülmeleri mümkün olabilir mi?

Evet, olabilir ()

Hayır, olamaz ()

Fikrim yok ()

Şimdiye kadar istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarını anlatan bir “bilgilendirme” etkinliği içine girdiniz mi?

Hayır ()

Evet, broşürler/kitapçıklar okudum ()

Evet, bazı toplantılara katıldım ()

Evet, televizyon ve gazetelerden öğrendim ()

Diğer: Lütfen

belirtiniz.....

Okulunuzda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarına yönelik bir seminer programı düzenlendi mi?

Evet ()

Hayır ()

Bilmiyorum ()

Okulunuzda istismar, istismarın etkileri ve önleme yollarını anlatan bir seminer programına katıldınız mı?

Evet ()

Hayır ()

EK E. Çocuk İçin Bilgilendirme Metni

Çocukların, vücutlarına izinsiz ve acıtacak şekilde dokunulması (dövmek, vurmak, tokat atmak, ısırarak, tekmelemek vb.) ya da kötüye kullanılması (bacaklara ya da vücudun herhangi bir yerine izinsiz dokunulması, eteklerinin açılması, izinsiz sık öpülmesi vb.) tür yaşam olaylarıyla karşılaşmaları durumu, onlar için özel bir durumdur ve buna istismar denmektedir.

Şimdi size bir örnekle bunları açıklayalım:

11 yaşında olan Tan, yan komşuları olan Hüseyin Amcanın evinin önünden topunu zıplatarak geçerken Hüseyin Amca, birden evden çıkmış ve Tan'a kötü sözler söylemeye başlamıştır. Ne olduğunu anlamayan Tan, özür dilemiş ama Hüseyin Amca Tan'a büyük bir tokat atmış ve kötü sözler söylemeye devam etmiştir. Tan canı acıdığı için ağlamaya başlamış ama Hüseyin Amca bu duruma daha da sinirlenmiş ve Tan'a tekme atmaya başlamıştır. Çok korkmuş olan Tan'ın yanına Hüseyin Amca'nın karısı Rukiye Teyze de gelmiş, çığlık çığlığa tüm mahalleye Tan'ı rezil etmiştir. Sizce Tan eve gidince bunu anne babasına anlatmalı mıdır?

Bu istismarın bir örneğidir. Şimdi başka bir örnek daha verelim.

Şehnaz adında 10 yaşındaki bir kız çocuğu okuldan eve giderken yolda bir arabanın içinde ağabeyinin 3 tane arkadaşının ona doğru bir şeyler söylediğini fark etmiştir. Ne dediklerini anlamak için arabaya doğru gitmiştir. Arabadan inen 2 ağabey önce okul eteğini kaldırmışlar ve daha sonra ayıp şeyler söylemişlerdir. Hemen evine gitmek isteyen Şehnaz'ı zorla arabaya bindirip onu öpmek, eteğinin altına bakmak ve dokunmak isteyen ağabeyler Şehnaz'ın ağlamasıyla korkmuşlar ve Şehnaz'ı döverek arabadan atmışlar ve daha sonra arabadan inerek Şehnaz'ı yakasından tutarak bunları kimseye anlatmamasını söyleyerek tehdit etmişlerdir. Eğer birisine anlattırsa, onu çok kötü dövereklerini söylemişlerdir. Ağlayarak eve giden Şehnaz sence anne babasına ve ağabeyine yaşadıklarını anlatmalı mıdır?

İstismara uğramış olan çocuklar birbirinden farklı davranışlar gösterirler. Bunlar; ağlamak, konuşmamak, oyun oynamak istememek, sürekli arkadaşlarına vurmak, anne baba ve arkadaşlardan uzak durmak, yaralarını saklamak, uyuyamamak ya da yalnız uyuyamamak, yemek yiyememek, mutsuz olmak, karanlıktan korkmak, ayıp şeyler söylemek, altına çiş

yapmak, eteğinin altını herkese göstermek istemek, kötü rüyalar görme, kendini suçlu hissetme, kendine zarar verme, parmak emme,yabancılardan korkma, arkadaş veya öğretmenlerinin bunu anlayacağından korkma gibi davranışlardır.

Çocuklar genellikle korktukları ya da cezalandırılacaklarını düşündükleri için böyle bir olay yaşadıklarında bunu anne babalarına anlatmazlar. Fakat bu doğru değildir. Anne ve babalar böyle bir durumda çocuklarına asla kızmaz ve onları dövmezler ; aksine onları korumak ve yardımcı olmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Anne babalara bu konularda güvenmeli ve onlara böyle bir şey yaşarsanız hemen anlatmalısınız.

Şimdi size böyle bir şey yaşamamanız için yapabileceklerinizi anlatacağız.

- 1* Sen kendi vücuduna sahipsin ve vücudunu kontrol edebilirsin.
- 2* İyi ve kötü dokunma arasında fark vardır. İyi dokunma sevgi ile, senin isteğin doğrultusunda, canını acıtmadan olur. Kötü dokunmada ise canın yanar, sen bundan sılılır ve istemezsin. Ama çocuklar genellikle büyüklerinden korktukları için bu tip dokunmalara izin verirler ve bir şey demezler. Ancak böyle bir durumla karşılaşacak olursanız 'HAYIR' demek sizin en doğal hakkınızdır.Yani birine saygı duymak onun her istediğini yapmak değildir.
- 3* Kendinizi garip ya da rahatsız hissettiğiniz durumlarda güvendiğiniz büyüklere yaşadıklarınızı anlatmalı ve onlardan bilgi istemelisiniz.
- 4* Böyle bir olayla karşılaşırsanız önce 'HAYIR' deyin, sonra çığlık atın, kaçımaya çalışın ve eve vardığınızda mutlaka bunu ailenize anlatın. Bunu anlatmaktan utanmayın ailenizin size kızacağını düşünmeyin çünkü bu her çocuğun başına gelebilir ve bu sizin yaptığınız kötü bir şey değildir.
- 5* Başkalarına sevgi göstermek istiyorsanız bunu kendi istediğiniz şekilde yapın. Kucağa oturmak istemiyorsanız oturmayın ya da o an öpmek istemiyorsanız öpücük vermeyin.
- 6* Ailenize her konuda güvenin.
- 7* Başkalarının arabasına aileniz izin vermedikçe binmeyin.
- 8* Tanımadığımız yabancılardan yiyecek, içecek almayın, onların evine gitmeyin.

EK F. Veli İçin Bilgilendirme Broşürü

Çocuk İstismarı

Türkiye’de yapılan araştırmalara göre istismar %10 – 53 arasında görülmektedir. Ebeveynler olarak çocuğunuzu istismardan koruyabilmek için istismarın ne olduğunu, belirtilerini ve çocuğunuz üzerindeki etkilerini bilmeniz önemlidir. Çocuğunuza bu konu ile ilgili vereceğiniz bilgi, onu istismar yaşantısından korumanızda etkili olacaktır.

Tacize uğramış olan çocuklar duygusal, davranışsal ve psikolojik belirtiler gösterirler. Ancak bu belirtiler çocuklar arasında farklılık gösterebilir. Genel olarak, fiziksel tacize uğramış olan çocuklar saldırgan davranışlar, cinsel tacize uğramış olanlar ise

uygunsuz cinsel davranışlar gösterirler.

Aşağıda çocuk istismarıyla ilgili belirtiler sıralanmaktadır. Eğer çocuğunuzda bu belirtiler varsa, en kısa zamanda bir uzmana başvurunuz.

Herhangi bir taciz durumunda çocuklar farklı psikolojik tepkilerde bulunabilirler;

*korku, kaygı, kabuslar, fobiler, depresyon, öfke ve düşmanlık gibi psikolojik belirtiler.

*intihar davranışı, yaşananları unutma davranışları, trans (kendinden geçme) gibi belirtiler.

Herhangi bir taciz durumunda çocukların gösterebilecekleri fiziksel belirtiler;

- bedensel şikayetler
- yeme problemleri
- altına kaçırma
- yalancı sinir nöbetleri

Cinsel istismar durumunda çocukların gösterebilecekleri cinsel davranışlar;

*Cinsel uyarılmışlık (örn:aleni mastürbasyon, aşırı cinsel merak, cinsel etkinliklerle ilgili fazlaca konuşma, bir nesneyle mastürbasyon yapma, cinsel ilişkiyi taklit etme)

*cinsel saldırgan davranışlar (örn; sık sık cinsel organlarını gösterme, diğer insanları soyundurmaya çalışma).

*cinsel uyarılardan kaçınma

Duygusal İstismar

Duygusal istismar; bakım veren kişi (ebeveyn, bakıcı, öğretmen, çocukla ilgilenen

yakın akrabalar gibi), tekrarlayıcı biçimde azarlayarak ve şiddet kullanarak çocukta ciddi psikolojik zedelenmelere neden olduğunda ortaya çıkar. Ebeveyn tarafından sürekli eleştirilen, aşağılanan çocuk, pasif kişilik özelliklerine sahip, kendine güveni olmayan ve antisosyal davranışlar (çevresine ve kendisine fiziksel zarar verme) gösteren kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu çocuklarda öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar da görülebilir.

Duygusal istismarın ortaya çıkması iki temel nedene bağlıdır.

1* Bakım veren kişiler tarafından olumsuz davranışlara maruz kalma

2* İlgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılma.

Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, bakım veren bir kişinin yaralamak amacıyla fiziksel eziyette bulunmasıdır. Bu; dövme, yumruklama, tekmelere, ısırma ya da başka yöntemler şeklinde olabilir. Taciz kemiklerde kırılma, iç kanamalar, çürükler, yanıklar ve zehirlenme tarzında yaralanmalarla sonuçlanabilir.

Çocukta tam açıklanamayan, çocuğun sağlığını ve gelişimini olumsuz etkileyen, kaza dışı zarar görme ya da fiziksel olarak cezalandırma sonucu oluşan çürük ve yaralanmalar durumunda fiziksel istismardan söz edilir.

Fiziksel istismarın belirtileri şöyledir;

#Tekrarlayan yaralar, düşmeler, yumruk ve tekme

izleri, sigara yanıkları, su yanıkları, kafatası kırıkları, yırtıklar, kırılmalar, insan ısırıkları,gözdeki yaralanmalar, saç kaybı

Davranışsal olarak bu çocuklar;

- Çekingen ve korkmuş görünebilirler.
- Anne- baba ya da öğretmenlerinin yanından ayrılmak istemeyebilirler
- Okula gitmek istemeyebilirler
- Saldırgan davranış ve kararsız tutum sergileyebilirler
- Sıklıkla depresyon, zayıf kendine güven ve kaygı sergilerler.
- Kendilerine zarar verici davranışlarda bulunabilirler.

Cinsel İstismar

Cinsel istismar bir çocuk ya da yetişkin arasındaki, ya da bir çocukla ondan yaşça belirgin şekilde daha büyük

bir başka çocuk arasındaki cinsel davranışlardır. Bu cinsel davranışlar şunları içermektedir: kurban giyinik olsun ya da olmasın göğüslere, kalçalara ve cinsel organlara dokunmak; yetişkinin çocuğa vücudunu sergilemesi; cinsel birleşme ya da nesnelere sürtünme, pornografik fotoğrafçılık.

Cinsel istismar iki grupta toplanabilir:

A)dokunma olmaksızın yapılan istismarlar

**sözel istismar
**açık-saçık telefon konuşmaları
**yetişkinlerin çocuklara kendi vücutlarını görsel olarak sergilemeleri
**şahit olma (korku, öfke,suçluluk duyguları kişilik sorunlarına dönüşebilir).B)Dokunmanın yer aldığı istismar olguları

Fuhuş
Ensest
Tecavüz

İstismara uğrama riski altındaki çocuklar;

*Kızlar erkeklere oranla daha yüksek risk grubundadırlar.

*Olgunlaşmamış, zihinsel engelli, fiziksel engelli, isteklerini dile getiremeyen ve aşırı ağlayan çocuklar daha fazla risk altındadırlar.

*Her iki cinsiyette de risk oranı ebeveynlerden birinden ayrı olma, ilgisiz bir anneye sahip olma ve aile yaşamının mutsuz algılanması koşullarında yükselmektedir.

*Cinsel istismara maruz kalan erkeklerin cinsel istismarda bulunma olasılığı daha yüksektir.

*Üvey baba ile yaşayan kız çocukları öz babaları ile yaşayan kız çocuklarına göre daha fazla risk altındadırlar.

*Pasif, bağımlı, içedönük, kaygılı, korkulu, güçsüz, endişelerini dile getiremeyen, tehlike içeren davranışı tanımayan ve ifade edemeyen çocuklar yüksek risk grubundadırlar.

İstismarın etkileri şu şekilde ortaya çıkabilir.

*Parmak emme, altını ıslatma gibi gerileme belirtileri, uyku-yeme bozuklukları, okul başarısında düşme, okul ve sosyal etkinliklere katılımında azalma gibi davranış bozuklukları

Çocuğunuzda aşağıdaki fiziksel belirtilere rastlıyorsanız hemen bir uzmana başvurunuz.

*Bedensel çürükler, acı, cinsel bölgede kaşıntı, tekrarlanan üriner bölge enfeksiyonları ve vajinal akıntılar, yürümekte ve oturmakta zorlanma, cinsellikle bulaşan hastalıklar olabilir.

***Ensest**

Ensest, yakın akrabalar arasında yasayla veya gelenekle yasaklanan cinsel ilişki demektir ve çocuk istismarı olarak kabul edilir. Bu tür ilişkilerde, çoğu kez fiziksel ve toplumsal anlamda

daha güçlü olan taraf (baba, ağabey, amca, dayı) zayıf olan tarafı cinsel ilişkiye zorlar.

Cinsel istismar ve ensest arasındaki fark suçlunun bakım sorumlusu, otorite olması ve istismarın yıllarca sürmesidir.

Enseste yönelik olarak çocukta şu tepkiler ortaya çıkabilmektedir.

- Kendine ve diğerlerine güvensizlik
- Suçluluk, saldırganlık
- Cinsel yönden abartılı davranışlar
- Yabancılardan korkma
- Davranış problemleri
- Yeme ve uyku bozuklukları
- Kabus görme
- Huzursuzluk
- İçer kapanma
- Öğrenme bozuklukları
- Okuldan kaçma

Aile içi taciz ve bir süredir devam eden diğer taciz vakalarında, olayların tipik bir sıralaması şu şekilde olabilmektedir;

1*suçu işleyen kişinin çocuğu özel bir ilişkiye girmek için kandırmaya çalıştığı vaat dönemi;

2*cinsel davranışın daha az yakın olandan daha fazla yakın olana doğru ilerlediği cinsel etkileşim;

3*gizlilik aşaması

4*tacizin ortaya çıktığı dönem

5*aile çocuğu sözlerini geri alması için zorladığında yaşanan baskılanma.

Enseste uğrayan çocuk, eski ve normal olan yaşantısına geri dönebilmek için bazı uyum davranışları gösterebilir.

Bu davranışlar;

*Aileyi bir arada tutmak için gizliliği sürdürmek

*Hayali arkadaşlara yönelmek

*Aşırı durgunlaşma veya sessizleşme

*Saldırgan, aşırı istekli ve hiperaktif davranışlar sergilemektedir.

Çocuğunuzda istismardan şüpheleniyorsanız!!!

1* Çocuğunuzla yakınlık kurun ve çocuğunuzun davranışlarını ve sosyal ilişkilerini gözetleyin.

2* Çocuğa olayı tüm ayrıntılarıyla anlatılmaya çalışın. Eğer çocuğunuz bu konuyu konuşmaktan kaçınıyorsa sakın ve sabırlı bir şekilde olayları anlatmasını sağlayın.

3*Gerçeği söylemenin gerekliliğini belirtin.

4* Eğer gerekliyse, ‘Sana herhangi bir şey oldu mu?’ ya da ‘Sana kimse bir şey yaptı mı?’ gibi anlatımı sağlayıcı sorularla devam edin.

5* Düzeltme yapmadan ve sözü kesilmeden çocuğun kendi hızında ilerlemesine izin verin.

6* Çocuğunuza hiçbir şekilde kızmayın ya da onu suçlamayın.

7* Çocuğunuz herhangi bir şekilde istismara maruz kalmış olduğunu sizinle paylaşırsa bu durumu inkar etmeyin ve çocuğunuza güvenin. Çocuklar, istismar ile ilgili konuları anne babalarıyla, yakınlarıyla konuştukları zaman, kendilerini daha iyi ve huzurlu hissederler.

8* Çocuklarınızın istismar olayından sonra asla kendisini suçlamasına izin vermeyin, suçluluk duygusunu çocuğunuzdan uzak tutun.

9*Ensest durumlarında, korunmasız olan çocuk genellikle anneye durumu anlatmaktadır ve bu durumda anne;

*Olayı inkar etme

*Çocuğunu reddedip eşi ile ilişkiye devam etme

*Çocuğunu koruyup,eşini reddetme şeklinde davranabilir. İstismardan sonra hayatınızda hiçbir değişiklik olmamış gibi davranmak çocuğunuza zarar verecek ve çocuğun tamamen kendisini suçlu hissetmesine neden olacaktır. Bu nedenle olayı örtbas etmeyin.

10*İstismardan aylar sonra bile, çocuğun istismar sırasındaki görüntülerin gözlerinin önüne gelmesinin, o sıradaki bazı kokuları

duyuyor, sesleri işitiyor gibi olmasının normal olduğunu unutmayın.

Önleme

İstismarcı

Çocuğunuzu, herhangi bir istismar durumundan koruyabilmek için istismarcının özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir.

Çocuk cinsel tacizcisi şu şekilde karakterize edilebilir; çocuklardan tahrik olur, sosyal olarak yetersiz ve olgun değildir, yetişkin kadınlarla ilişki kurmakta zorlanır, alkollü iken tacize kalkışır ve kendisi cinsel tacize uğramıştır.

Çocuğu cinsel istismardan korumak için aşağıdaki bilgiler verilmelidir.

1*Çocuklar kendi vücutlarına sahiptir ve vücutlarını kontrol edebilirler.

2*Çocuğa iyi ve kötü dokunma arasında fark olduğunu ve herhangi bir kötü dokunuşta herkese hayır diyebileceğini öğretmelisiniz (birisine saygı duymak onun her istediğini yapmak değildir).

3*Çocuğa güvenilir ve koruyucu bir aile ortamı sağlanmalıdır.

4*Güvenilen yetişkinler çocuğun kendini garip veya rahatsız edildiği durumlardan sonra bilgilendirilmelidir.

5* Potansiyel tacizcilerin tanıdık kişiler olma olasılığı yabancı olma olasılığından yüksektir. Bu nedenle çocuk eğer, bir yakını, dostu, akrabayı görmeme konusunda ısrar ediyorsa çocuğunuzun bu isteğine kulak verin.

6*Cinsel istismarla başa çıkmanın temel yollarından bir tanesi 'hayır' demek ve ya kaçmaktır. Bunu onlara öğretin.

7* Çocuğunuza cinsel içerikli bilgi vermekten kaçınmayın ve bu durumdan utanmayın.

8*Çocukları öpücük vermek veya kucağa oturmaya yönlendirmek yerine duygularını kendi yöntemleriyle ifade etmelerine olanak sağlamak gerekir.

9*Çocukla çok iyi iletişim kurulmalı ve güven her türlü konu konuşulabilecek düzeyde genişletilmelidir.

10*Öğretmenlere cinsel eğitimden söz edilmeli ve çocuklara hiç kimsenin bedenlerinin özel yerlerine dokunmaması gerektiği öğretilmeli.

11* İzinsiz kimsenin arabasına binmeme, evine gitmemesi gerektiği, yabancılardan bir şey almaması gerektiği öğretilmelidir.

12*Bedenin kendine ait olduğunu öğretin ki, dokunulmasını ya da sarınılmasını istemiyorlarsa rahatça söylesinler..